

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

Program
Rozwoju
Obszarów
Wiejskich
na lata 2014-2020

Załącznik nr 1 do Uchwały nr 1/11/2017/ZR
z dnia 24 listopada 2017r.

STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO

KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ

Stowarzyszenia „Kraina Sanu”-Lokalna Grupa Działania

dla obszaru gmin

Adamówka, Jarosław, Kuryłówka, Sieniawa, Tryńcza, Wiązownica

na lata 2014-2020

SPIS TREŚCI

I.	CHARAKTERYSTYKA LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA.....	3
1.1.	Nazwa oraz forma prawna LGD.....	3
1.2.	Opis obszaru LGD.....	3
1.3.	Mapa obszaru LGD.	5
1.4.	Opis powstania partnerstwa oraz doświadczenie LGD	6
1.5.	Opis struktury LGD	10
1.6.	Opis składu organów decyzyjnych.....	11
1.7.	Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym	11
1.8.	Dokumenty regulujące zasady funkcjonowania LGD.....	12
II.	PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR.....	14
III.	DIAGNOZA – OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI	22
3.1.	Diagnoza problemów i potrzeb w środowisku lokalnym wykonana z zastosowaniem metod partycypacyjnych.....	22
3.2.	Grupy docelowe objęte LSR i ich problemy	26
3.3.	Charakterystyka gospodarki i przedsiębiorczości na terenie LGD.....	27
3.4.	Opis rynku pracy	30
3.5.	Opis działalności sektora społecznego	31
3.6.	Problemy społeczne obszaru LGD	31
3.7.	Wewnętrzna spójność obszaru LSR	33
3.8.	Dziedzictwo kulturowe obszaru objętego LSR	34
3.9.	Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie	34
3.10.	Produkty tradycyjne z terenu objętego działaniem LGD	35
3.11.	Obszary sieci Natura 2000	36
3.12.	Charakterystyka rolnictwa.....	38
IV.	ANALIZA SWOT OBSZARU LGD	40
V.	CELE I WSKAŹNIKI	44
VI.	SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU.	55
VII.	PLAN DZIAŁANIA.....	56
VIII.	BUDŻET LSR.....	56
IX.	PLAN KOMUNIKACJI.....	57
X.	ZINTEGROWANIE.....	58
XI.	STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	59
	Wykaz wykorzystanej literatury.....	60
	Załączniki	61

Załącznik Nr 1 Procedury aktualizacji LSR.....	61
Załącznik Nr 2 Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu.....	62
Załącznik Nr 3 Plan działania osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu.....	68
Załącznik Nr 4 Budżet LSR.....	72
Załącznik Nr 5 Szczegółowy Plan Komunikacji.....	74

I. CHARAKTERYSTYKA LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA

1.1. Nazwa oraz forma prawna LGD

Stowarzyszenie o nazwie „Kraina Sanu” – Lokalna Grupa Działania powstało 15 lutego 2006 roku w oparciu o art. 15 ustawy z 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. Nr 64, poz. 427 oraz 2008 r. Nr 98, poz. 634).

Stowarzyszenie zostało zarejestrowane w Krajowy Rejestrze Sądowym pod numerem **KRS 000257885** w dniu 25.05.2006 roku. Członkami zwyczajnymi Stowarzyszenia mogą być osoby fizyczne oraz osoby prawne, w tym jednostki samorządu terytorialnego. Nadzór nad Stowarzyszeniem sprawuje Marszałek Województwa Podkarpackiego. Organami Stowarzyszenia są Walne Zebranie, Zarząd, Komisja Rewizyjna oraz Rada Programowa.

1.2. Opis obszaru LGD

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju (LSR) obejmuje sześć gmin, w tym jedną gminę z powiatu leżajskiego: Kuryłówka, trzy gminy z powiatu przeworskiego: Adamówka, Tryncza, Sieniawa (gmina miejsko-wiejska) oraz dwie gminy z powiatu jarosławskiego: Wiązownica i Jarosław.

Tabela 1 Wykaz gmin objętych LSR

Lp.	Nazwa gminy	Typ gminy	JPTK	Obszar wiejski w km ²	Obszar miejski w km ²	Powierzchnia ogółem
1.	Kuryłówka	wiejska	180803 2	142	0	142 km ²
2.	Adamówka	wiejska	181402 2	134	0	134 km ²
3.	Sieniawa	miejsko-wiejska	181407 3	120	7	127 km ²
4.	Tryncza	wiejska	181408 2	70	0	70 km ²
5.	Wiązownica	wiejska	180411 2	245	0	245 km ²
6.	Jarosław	wiejska	180404 2	113	0	113 km ²
OBSZAR LSR				824	7	831 km ²

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Gminy objęte LGD są położone w trzech sąsiadujących ze sobą powiatach, położonych w północnej części województwa podkarpackiego i graniczą z gminami znajdującymi się w powiatach: niżańskim, rzeszowskim, łańcuckim, jarosławskim, lubaczowskim i przeworskim. Zakres obszaru wyznaczony został na podstawie zdiagnozowania wysokiego stopnia spójności gmin, zarówno pod względem przyrodniczym, historycznym, kulturowym oraz ekonomicznym.

Obszar objęty LGD położony jest w pobliżu ważniejszych ośrodków takich jak: Rzeszów, Jarosław, Leżajsk, Łańcut, Przeworsk. Ich usytuowanie w relacji do obszaru ma wpływ na jego charakterystykę i rozwój, m. in. poprzez występowanie ważnych z punktu

widzenia obszaru węzłów komunikacyjnych, obiektów architektonicznych, wydarzeń kulturalnych.

Obszar objęty LGD zamieszkuje łącznie 49 875 osób (stan na 31 grudnia 2013 r.), z czego na terenach wiejskich zamieszkuje 95,54% ludności, zaś pozostałe 4,46% zamieszkuje na terenie miasta Sieniawa.

Tabela nr 2 Liczba ludności w poszczególnych gminach, wchodzących w skład obszaru objętego LGD (stan na 31.12.2013 r.)

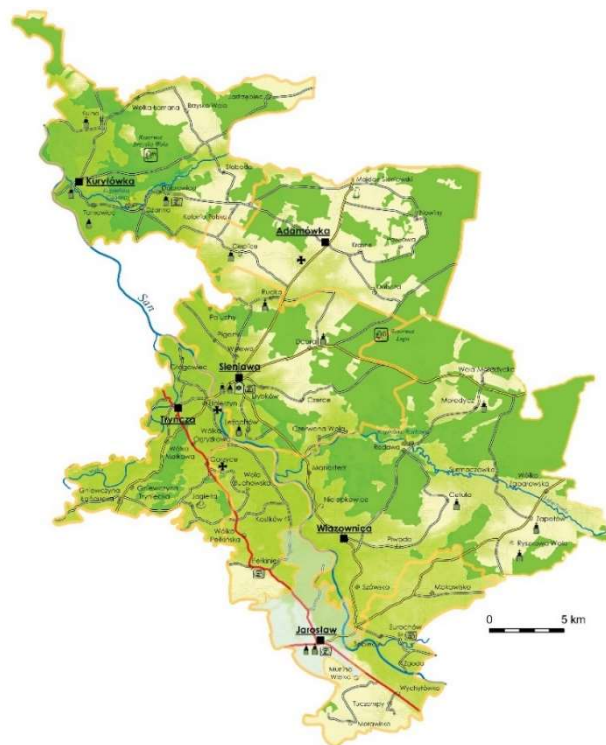
Gmina	Liczba ludności		
	Obszar wiejski	Obszar miejski	Ogółem
Adamówka	4174	-----	4174
Jarosław	13061	-----	13061
Kuryłówka	5725	-----	5725
Sieniawa	4847	2179	7026
Tryńcza	8337	-----	8337
Wiązownica	11552	-----	11552
Obszar LGD	47 696	2179	49 875

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Liczba mieszkańców na obszarze działania Stowarzyszenia „Kraina Sanu” - Lokalnej Grupy Działania w 2013 roku w stosunku do liczby mieszkańców z 2009 roku wykazuje tendencję malejącą.

1.3. Mapa obszaru LGD.

Mapa 1 Gminy wchodzące w skład obszaru objętego LSR

Źródło: Stowarzyszenie „Kraina Sanu” – LGD

1.4. Opis powstania partnerstwa oraz doświadczenie LGD

Stowarzyszenie „Kraina Sanu” – Lokalna Grupa Działania powstało 15 lutego 2006 roku w celu podejmowania działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w ramach Schematu I Pilotażowego Programu Leader+ jako partnerstwo trójsektorowe o nazwie Stowarzyszenie „Kraina Sanu”. Zmiana nazwy na obecnie funkcjonującą nastąpiła w 2008 roku. LGD zostało zarejestrowane w dniu 25 maja 2006 r.

W momencie powołania Stowarzyszenie liczyło 24 członków założycieli i obejmowało obszarem swojego działania gminy z powiatu przeworskiego: Adamówkę, Tryńczę i gminę miejsko-wiejską Sieniawę oraz gminy z powiatu leżajskiego: gminy wiejskie Leżajsk, Kuryłówka, Grodzisko Dolne i gminę miejsko-wiejską Nowa Sarzyna.

19 listopada 2008 roku Walne Zebranie zmieniło dotychczasową nazwę Stowarzyszenia „Kraina Sanu” na: Stowarzyszenie „Kraina Sanu” – Lokalna Grupa Działania oraz przyjęło zmieniony obszar działania LGD, uwzględniający deklaracje przystąpienia do Stowarzyszenia gmin Wiązownica i Jarosław oraz rezygnację gminy Leżajsk i gminy Nowa Sarzyna.

W dniu 10 grudnia 2008 roku, Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia przyjęło w skład członków zwyczajnych gminy: Kuryłówka, Grodzisko Dolne, Adamówka, Tryńcza, gminę miejsko-wiejską Sieniawa, gminy wiejskie Wiązownica i Jarosław.

W sprawie przystąpienia do LGD, gminy objęte obecnie LSR, złożyły uchwały:

- Uchwała nr XXIII/165/08 Rady Gminy Kuryłówka z 26 sierpnia 2008,
- Uchwała nr VIII/41/2008 Rady Gminy Adamówka z 27 sierpnia 2008,
- Uchwała nr XVII/163/08 Rady Gminy Tryńcza z 28 sierpnia 2008,
- Uchwała nr XXIV/267/08 Rady Miejskiej w Sieniawie z dnia 17 września 2008,
- Uchwała nr XXVIII/2006/08 Rady Gminy Wiązownicy z 29 października 2008,
- Uchwała nr VII/79/2008 Rady Gminy Jarosław z 24 listopada 2008.

Na posiedzeniu Walnego Zebrania 21 lipca 2015 roku, rezygnację z członkostwa złożyła gmina Grodzisko Dolne. Podstawą była uchwała nr IX/61/2015 Rady Gminy Grodzisko Dolne z dnia 18.06.2015 r. Obecnie LGD ma 69 członków.

Przez minione 10 lat LGD pozyskiwała doświadczenie realizując kolejne edycje inicjatywy Leader, począwszy od Schematu I Pilotażowego Programu Leader+. W obecnej LSR cele zmieniają się w pewnym stopniu w stosunku do poprzedniej strategii. Aby skutecznie wpisać się w walkę z bezrobociem, uznanym za jeden z najważniejszych problemów obszaru LGD, LSR do roku 2020 skupi się na tworzeniu nowych miejsc pracy, zgodnie z bieżącymi celami Unii Europejskiej. Nowa grupa celów została również zdefiniowana po to, aby wzmocnić potencjał lokalnej społeczności.

W realizacji nowych celów, LGD będzie korzystać z doświadczeń członków Stowarzyszenia – przedsiębiorców oraz aktywnych działaczy lokalnych organizacji pozarządowych. Będą również procentować doświadczenia z realizacji operacji w poprzednim okresie wdrażania projektów współfinansowanych funduszami europejskimi oraz dobre praktyki wypracowane przez podmioty lokalne w ramach wdrażanych przedsięwzięć.

W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 Stowarzyszenie „Kraina Sanu” – Lokalna Grupa Działania realizowała program Leader, którego głównym celem był zintegrowany i zrównoważony rozwój obszarów wiejskich, tworząc możliwości do aktywizowania działań społeczności lokalnej w dążeniu do poprawy jakości życia.

Rozwój obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju Krainy Sanu to nie tylko widoczna infrastruktura turystyczna, ale przede wszystkim wspólne inicjatywy środowisk lokalnych, aktywnie podtrzymujących swą tożsamość, zachowanie dziedzictwa kulturowego,

rozwój produktów lokalnych, promocja zdrowego stylu życia oraz działania integrujące mieszkańców. Wszystkie te działania przyczyniają się do zwiększenia atrakcyjności regionu nie tylko jako miejsca wypoczynku, ale szczególnie jako miejsca zamieszkania.

Stowarzyszenie realizowało dotychczasową Lokalną Strategię Rozwoju w ramach działań:

413. Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju

421. Wdrażanie projektów współpracy

431. Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja.

Za pośrednictwem Lokalnej Grupy Działania „Kraina Sanu”, beneficjenci uzyskiwali pomoc w ramach poniżej wskazanych działań :

Tabela 2 Wydatki na wsparcie w ramach LSR w latach 2007-2013

Lp.	Działanie	Liczba projektów	Wydatki w PLN
1	Odnowa i rozwój wsi	28	4 960 214,40
2	Małe projekty	64	1175250,80
3	Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	1	465198,00
4	Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	1	41131,00
5	Projekt współpracy	1	172 785,00
Razem		95	6 814 759,20

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z aneksu z 6.03.2015 r. Stowarzyszenia „Kraina Sanu” – LGD

Tabela 4 Wydatki LGD w latach 2017-2013

Lp.	Wydatki w ramach LSR	Wartość w PLN
1	Operacje – wsparcie dla beneficjentów	6641794,20
2	Projekt współpracy	172 785,00
3	Funkcjonowanie LGD (koszt bieżące)	1 663332,0
Razem		8 477912,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Stowarzyszenia „Kraina Sanu” – LGD

Stopień wykorzystania budżetu zgodnie z ostatnim zawartym aneksem do umowy ramowej przez wybrane do dofinansowania wnioski pomoc finansowa w latach 2007-2013 została wykorzystane w **97%**.

Przykładem dobrej praktyki był projekt zrealizowany pod nazwą „Budowa i wyposażenie czterech całorocznych domków letniskowych” dofinansowany z PROW na lata 2007-2013 Oś IV Leader działanie Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw. Zrealizowano również projekt szkoleniowy „Aktywność, tożsamość, przedsiębiorczość - wykorzystanie zasobów lokalnych w rozwoju turystyki i sfery okołoturystycznej w „Krainie Sanu” w ramach Pilotażowego Programu LEADER +.

W zakresie aktywizacji zawodowej bezrobotnych mieszkańców gmin Lokalna Grupa Działania zdobyła doświadczenia min. dzięki zrealizowanemu w ramach Funduszu Inicjatyw Obywatelskich projektowi "Działajmy razem i uczmy się od siebie – międzypokoleniowe spotkania dzieci i seniorów". W ramach projektu zostały przeprowadzone warsztaty i szkolenia dla osób zainteresowanych zdobyciem nowych umiejętności.

Przeгляд folkloru śpiewaczego dzieci i młodzieży oraz upowszechnianie kuchni regionalnej poprzez kurs gastronomiczny oraz wydanie broszury z przepisami potraw regionalnych jest przykładem kiedy organizacja pozarządowa (Stowarzyszenie „Kobiet Aktywnych w Surochowie”) samodzielnie wystąpiła o środki w ramach małych projektów na realizację zadania, dzięki któremu min. kobiety wiejskie podniosły swoje kwalifikacje w zakresie kuchni regionalnej.

W zakresie aktywizacji osób zainteresowanych utworzeniem nowych organizacji pozarządowych mieszkańcy obszaru LGD nabywali wiedzę i umiejętności dzięki projektom:

- Nowoczesność i ethos- model organizacji pozarządowej pod znakiem menedżera (FIO 2007)
- Ekonomia zrównoważonego rozwoju-model ekonomii społecznej w Krainie Sanu (FIO 2008).

Doświadczenie LGD wynika z realizacji wielu projektów z zakresu budowy infrastruktury sportowej, rekreacyjnej, kulturalnej dofinansowanych z PROW w latach 2007-2013 w ramach Osi IV Leader działanie „Odnowa wsi” i „Małe projekty”. Na szczególną uwagę zasługują:

- Zakup sprzętu do NordicWalking.
- Organizacja rajdu NW Sportową Doliną Jarosław.
- Budowa placu zabaw przy stadionie LKS w Majdanie Sieniawskim.
- Budowa spływu kajakowego na Rzece Wisłok w Gminie Tryńcza.
- Poprawa Infrastruktury turystycznej na terenie gminy Wiązownica poprzez wytyczenie i oznakowanie rowerowych szlaków turystycznych.

W ramach działania „Wdrażanie projektów współpracy” w 2011 r. Stowarzyszenie realizowało projekt pn. „NordicWalking Park Podkarpacie Centrum”. Projekt jest wspólnym dziełem dwóch lokalnych grup działania: Stowarzyszenia „Kraina Sanu” – Lokalnej Grupy Działania oraz Stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania „Dorzecze Mleczki”. W ramach realizacji projektu powstała sieć ponad 400 km certyfikowanych tras do uprawiania NordicWalking, na obszarze 1086 km². Projektem objęto 10 gmin, w tym cztery gminy z powiatu przeworskiego; Adamówka, Gać, Tryńcza, Zarzecze, oraz miasto i gminę Sieniawa, a także

2 gminy z powiatu jarosławskiego; Wiązownica, Jarosław, 2 gminy z powiatu leżajskiego; Grodzisko Dolne i Kuryłówka. Na terenie każdej gminy został zlokalizowany 1 NordicWalking Park o określonej długości i trudności; trasa zielona – łatwa (ok. 6 km), trasa czerwona - średnia (ok. 13 km) oraz trasa czarna – trudna (ok. 16 km). Realizacja projektu przyczyniła się do rozwoju infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej. Umożliwiła również wykorzystanie i promocję lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i historycznych obszaru lokalnych grup działania. W ramach działania „Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja” Stowarzyszenie „Kraina Sanu” – LGD brała udział w wielu przedsięwzięciach, targach, konkursach turniejach gmin itp.

- konkursach bożonarodzeniowych organizowanych przez Urząd Marszałkowski,
- targach Lokalnych Grup Działania,
- wizytach studyjnych,
- konkursach wielkanocnych organizowanych przez Urząd Marszałkowski.

Ponadto w ramach swoich działań Stowarzyszenie „Kraina Sanu” – LGD zorganizowało:

- konkursy wielkanocne,
- konkursy bożonarodzeniowe,
- rajdy nordicwalking,
- bazar smaków,
- turniej gmin,
- konkurs fotograficzny „Kraina Sanu w obiektywie”,
- konkurs „Leader kredką malowany”.

Pracownicy Biura, organy Stowarzyszenia oraz osoby zaangażowane w pracę na rzecz LGD „Kraina Sanu” poprzez wieloletnią pracę w LGD, dzięki kompetencjom, zaangażowaniu i doświadczeniu w zakresie tworzenia i zarządzania procesami rozwoju na poziomie lokalnym wdrożyli wiele cennych dla społeczności lokalnej inicjatyw. Zdobyta wiedza i doświadczenie osób zaangażowanych do pełnienia funkcji w organach i biurze odpowiadają zakresowi merytorycznemu LSR i będzie ona wykorzystana w kolejnych latach w procesie wdrażania nowej Lokalnej Strategii Rozwoju Kierowanego przez Społeczność w kolejnych latach.

W związku ze zmianami w przepisach prawnych, zasadach przyznawania pomocy oraz funkcjonowaniu LGD zachodzi potrzeba ciągłego podnoszenia kwalifikacji przez osoby zajmujące się wdrażaniem LSR dlatego też pracownicy Biura Stowarzyszenia, członkowie Zarządu i Rady Programowej brali udział w szkoleniach organizowanych przez LGD, w tym szkoleniach wyjazdowych organizowanych przez inne podmioty, dzięki którym poszerzali swoją wiedzę w zakresie związanym z funduszami unijnymi i projektami.

Zespół zajmujący się wdrażaniem LSR prezentuje wysoki poziom kompetencji oraz kwalifikacji niezbędnych do podejmowania działań w zakresie wdrażania przedsięwzięć na rzecz społeczności lokalnej planowanych w ramach LSR.

1.5. Opis struktury LGD

Do Stowarzyszenia przyjęte zostały te osoby i podmioty, które zadeklarowały wolę przystąpienia do LGD, złożyły stosowne dokumenty (deklarację na piśmie, rekomendacje, uchwały) oraz zobowiązały się spełnić określone w Statucie wymagania dotyczące członków LGD. Stowarzyszenie podczas swojej działalności sukcesywnie włączało nowe grupy interesów, przedstawiciele różnych sektorów.

LGD posiada obecnie 69 członków, którzy są reprezentantami lokalnej społeczności. Wśród członków LGD nie występuje dominacja jakiejkolwiek grupy interesu. Struktura uwzględnia 48 przedstawicieli z sektora społecznego (69,56%), 15 z sektora gospodarczego (21,73%) i 6 z sektora publicznego (8,69%). Sektor społeczny i gospodarczy stanowi łącznie 91,31 % wszystkich partnerów LGD.

Tabela 5 Struktura członków LGD

Lp.	Sektor	Liczba jednostek z danego sektora wchodzących w skład LGD	Skład procentowy partnerstwa	Skład procentowy partnerstwa
1	Społeczny	48	69,56 %	91,31 %
2	Gospodarczy	15	21,73 %	
3	Publiczny	6	8,69 %	8,69 %
4	Razem	69	100,00 %	100,00 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Stowarzyszenia „Kraina Sanu” – LGD

Obecność członków z sektora gospodarczego w LGD wpłynie na efektywną realizację działań na rzecz poprawy zatrudnienia i tworzenia nowych miejsc pracy, co w dalszej kolejności wpłynie na proces przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu. Członkowie Stowarzyszenia pochodzący z sektora publicznego wspomagają działania tworzenia usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym, jak też rewitalizację, w tym rewitalizację infrastrukturalną i społeczną niezamożnych społeczności na obszarach miejskich i wiejskich. Aby właściwie zidentyfikować potencjalnych beneficjentów z grup defaworyzowanych oraz skutecznie zadbać o te grupy podczas realizacji operacji LSR, proces wspomogą członkowie LGD z sektora społecznego. Komunikacja z beneficjentami operacji będzie odbywać się zgodnie z Planem Komunikacji.

1.6. Opis składu organów decyzyjnych

W skład Zarządu, Komisji Rewizyjnej oraz Rady wchodzi sektory administracyjny społeczny i gospodarczy. Żadna z grupa interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji. Rada - Organ decyzyjny Stowarzyszenie tj. Rada liczy 8 członków a w jej skład wchodzi przedstawiciele wszystkich gmin objętych LSR. Sektor publiczny stanowi mniej niż 30% składu Rady. W składzie znajduje się 3 przedsiębiorców, 2 kobiety i 2 osoby poniżej 35 roku życia. Reprezentatywność organu decyzyjnego prezentuje poniższa tabela.

Tabela 3 Reprezentatywność Rady Programowej - skład organu decyzyjnego

Lp.	Sektor	Liczba reprezentantów danego sektora wchodzących w skład Rady Programowej	Skład procentowy reprezentantów	Skład procentowy reprezentantów
1	Społeczny	3	37,50 %	75,00 %
2	Gospodarczy	3	37,50 %	
3	Publiczny	2	25,00 %	25,00 %
4	Razem	8	100,00 %	100,00 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Stowarzyszenia „Kraina Sanu” – LGD

1.7. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Za realizację operacji niezbędnych do wdrożenia LSR jest odpowiedzialne Biuro. Zarząd LGD odpowiedzialny jest za przygotowywanie, dokonywanie zmian procedur, kryteriów wyboru operacji oraz innych wymaganych przepisami PROW dokumentów a ich zatwierdzanie leży w kompetencji Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia. Pracownicy biura są zatrudniani w wyniku przeprowadzonych konkursu. Biuro LGD prowadzi sprawy organów Stowarzyszenia oraz pełną obsługę administracyjną, finansową i organizacyjną. Biurem kieruje dyrektor zatrudniony przez Zarząd Stowarzyszenia. Dyrektor Biura wnioskuje do Prezesa o zatrudnienie pozostałych pracowników, określa ich kompetencje, obowiązki, odpowiedzialność oraz czas pracy i wynagrodzenie. Według struktury organizacyjnej stanowiącej załącznik do regulaminu biura obecnie w Biurze pracuje 2 pracowników: Dyrektor Biura wraz ze Specjalistą ds. Funduszy Unijnych. Usługi księgowo zlecane są na zewnątrz. Planuję się zatrudnić specjalistę ds. Promocji i Informacji, który między innymi będzie odpowiedzialny za aktywizację lokalną.

Biuro LGD zlokalizowane jest w miejscowości Tryńcza nr 375, wyposażone odpowiednio do pracy i przyjmowania beneficjentów, położone w dogodnej lokalizacji. Dostęp do biura LGD mają mieszkańcy, przedstawiciele NGO, grupy defaworyzowane i potencjalni beneficjenci, którzy zgłaszają lokalne problemy. Biuro LGD na podstawie tych zgłoszeń i własnych analiz wnosi poszczególne sprawy pod obrady organów Stowarzyszenia, które podejmują ostateczne rozstrzygnięcia w zakresie wsparcia i realizacji bieżących działań. Biuro organizuje wraz z mieszkańcami i instytucjami terenu LGD działania aktywizacyjne i promocyjne. Komunikacja na temat zwoływanych zebrań organów Stowarzyszenia jest realizowana pisemnie za pomocą poczty elektronicznej oraz poprzez zamieszczanie ogłoszeń w miejscach publicznych do tego przeznaczonych oraz telefonicznie zapewniając skuteczny sposób przekazywania informacji.

1.8. Dokumenty regulujące zasady funkcjonowania LGD

Tabela 7 Podstawowe dokumenty wewnętrzne regulujące zasady działania LGD

Lp.	Rodzaj dokumentu	Regulowane kwestie
1.	Statut LGD	<p>Statut LGD reguluje następujące kwestie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wskazuje nazwę Stowarzyszenia oraz podstawę prawną funkcjonowania Stowarzyszenie 2. Wskazuje obszar gmin, jakie obejmuje swoim działaniem 3. Definiuje organ nadzoru 4. Definiuje cele i formy działania Stowarzyszenia oraz sposoby realizacji celów Stowarzyszenia 5. Definiuje zasady nabywania i utraty członkostwa w Stowarzyszeniu 6. Określa wymagania dla kandydatów na członka Stowarzyszenia 7. Określa obowiązki i prawa członka Stowarzyszenia 8. Wskazuje władze Stowarzyszenia, czas trwania kadencji, sposób przyjmowania uchwał 9. Określa zasady działania Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia oraz określa zasady działania Rady 10. Określa zasady działania oraz kompetencje Zarządu Stowarzyszenia oraz kompetencje Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia 11. Wskazuje majątek Stowarzyszenia 12. Wskazuje sposób rozwiązywania Stowarzyszenia
2.	Regulamin organu decyzyjnego – Rady Stowarzyszenia	<p>Regulamin organu decyzyjnego – Rady – określa organizację wewnętrzną i tryb pracy Rady Stowarzyszenia „Kraina Sanu” – Lokalna Grupa Działania.</p> <p>Regulamin organu decyzyjnego reguluje następujące kwestie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Określa skład członków Rady 2. Określa prawa i obowiązki członków Rady 3. Określa kompetencje i zakres obowiązków Przewodniczącego Rady 4. Wskazuje tryb i zasady działania Rady 5. Określa kompetencje Rady 6. Określa zasady dotyczące przygotowania i zwołania posiedzeń Rady 7. Określa przebieg posiedzeń Rady 8. Określa zasady dotyczące głosowania 9. Określa zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego (sposób informowania członków organu o posiedzeniach, zasady dostarczania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach) 10. Określa zasady powoływania i odwoływania członków 11. Wskazuje zasady dotyczące zachowania bezstronności i unikania konfliktu interesu wraz z obowiązkiem publikowania protokołów z posiedzeń organu decyzyjnego zawierających informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem

		<p>których wniosków wyłączenie dotyczy</p> <p>12. Określa zasady w zakresie określania kworum i systemu głosowania</p> <p>13. Zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego</p> <p>14. Zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego</p>
3.	Regulamin biura LGD określa;	<p>Regulamin określa zasady funkcjonowania Biura Stowarzyszenia „Kraina Sanu” – Lokalnej Grupy Działania, ramowy zakres działania i kompetencji Biura i służb księgowo-finansowych Stowarzyszenia oraz inne postanowienia związane z działalnością Biura Stowarzyszenia.</p> <p>Regulamin Pracy Biura reguluje następujące kwestie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników 2. Uprawnienia dyrektora biura 3. Obowiązki pracowników Biura 4. Godziny pracy biura 5. Zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych 6. Zasady świadczenia doradztwa oraz opis metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentacji Stowarzyszenie „Kraina Sanu” - LGD

II. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

We wstępnej fazie prac nad przygotowaniem LSR do diagnozy obszaru i występujących problemów społeczno-gospodarczych zastosowano metodę *Deskresearch* opierająca się na analizie danych zastanych. Do analizy wykorzystano informacje, które zostały opracowane przez inne podmioty tj.: GUS, PUP, Gminy oraz informacje zgromadzone przez LGD.

W procesie opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju Kierowanego przez Społeczność na obszarze funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania „Kraina Sanu” w dużym stopniu wykorzystano aktywne uczestnictwo społeczności lokalnej, poszczególnych grup interesów oraz ich zaangażowanie w działania na rzecz rozwoju lokalnego.

W celu zapewnienia oddolnego charakteru LSR, tj. aktywnego uczestnictwa społeczności lokalnej w procesie przygotowania LSR informację o planowanych spotkaniach konsultacyjnych podawano do publicznej wiadomości za pośrednictwem lokalnej prasy, stron internetowych LGD i partnerskich gmin, ogłoszeń i plakatów rozwieszanych na tablicach ogłoszeń w partnerskich gminach oraz na obszarze gmin LGD, a także za pomocą bezpośrednich zaproszeń do udziału w konsultacjach kierowanych do przedstawicieli poszczególnych sektorów. W pracach nad Lokalną Strategią Rozwoju dla Stowarzyszenia „Kraina Sanu” – Lokalna Grupa Działania zadbano, aby uczestniczyli w nich na równych zasadach i przy zachowanych proporcjach przedstawiciele wszystkich sektorów, reprezentowanych w Stowarzyszeniu. W każdej gminie LGD odbyły się spotkania konsultacyjne ze społecznością lokalną.

Etap definiowania lokalnych potrzeb i problemów odbywał się zgodnie z metodą RADAR, przyjętą za model współpracy władz lokalnych (oraz administracji publicznej) z obywatelami (mieszkańcami, przedstawicielami organizacji pozarządowych). Metoda jest charakterystyczna dla partycypacji w zarządzaniu. Polega na zadawaniu pytań o opinie, słuchaniu sugestii badanych oraz braniu pod uwagę ich propozycji. Metoda jest często stosowana w samorządach terytorialnych zarówno w Polsce jak i innych krajach UE. Obrazowo można przedstawić, iż metoda RADAR przebiega w czterech etapach:

1. Odkrycie i zgłoszenie problemów
2. Ustalenie priorytetów
3. Priorytetyzacja problemów poprzez demokratyczne głosowanie
4. Propozycje rozwiązań (propozycje działań – harmonogram)¹.

Spotkania konsultacyjne ze społecznością lokalną odbyły się wielokrotnie co prezentuje poniżej zamieszczona tabela zamieszczona w dalszej części opracowania.

Tabela 8 Liczba spotkań ze społecznością lokalną metodą Radaru

Lp.	Data spotkania	Miejsce spotkania	Liczba uczestników
1	03 września 2015 r	Gmina Sieniawa	32
2	04 września 2015 r	Gmina Jarosław	31
3	08 września 2015 r	Gmina Adamówka	32
4	09 września 2015 r	Gmina Tryńcza	30
5	10 września 2015 r	Gmina Wiązownica	30
6	16 września 2015 r	Gmina Kuryłówka	30
Razem			185

Źródło: Opracowanie własne

¹ Więcej o metodzie RADAR <ftp://v017964.home.net.pl/cd/pl006.html>

Wynikiem analizy przeprowadzonej metodą RADAR było stworzenie listy najczęściej wymienianych lokalnych problemów i potrzeb.

Wśród najpilniejszych potrzeb wymieniano:

- brak miejsc pracy,
- brak szkoleń, kursów dla bezrobotnych,
- niewystarczająca dostępność narzędzi wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorców oraz rolników,
- brak działalności gospodarczej i rozwoju przedsiębiorczości,
- brak ciągów pieszo-rowerowych,
- brak placów zabaw, grzybków, świetlic wiejskich,
- brak miejsc aktywizacji dla seniorów,
- brak dofinansowania dla KGW i stowarzyszeń.

Etap określenia celów i ustalenia ich hierarchii odbył się przy pomocy zrealizowanych badań sondażowych. Badania miały charakter powszechny, objęto nimi cały obszar LGD, każdy z mieszkańców mógł wziąć udział w badaniu. Badania prowadzono z zastosowaniem techniki PAPI², z wykorzystaniem wystandaryzowanego kwestionariusza ankiety zawierającej zestaw rozbudowanych pytań. Pytania ankiety miały charakter otwarty i półotwarty, z możliwością wyboru jednej bądź kilku odpowiedzi. Realizatorami badania byli pracownicy biura LGD oraz członkowie LGD. Celem badań było poznanie opinii mieszkańców na temat potrzeb społeczno-gospodarczych, mocnych i słabych stron obszaru LGD, poziomu rozwoju obszaru oraz wskazania kierunków zmian w planowaniu rozwoju społeczności lokalnej.

Badania zostały przeprowadzone we wszystkich gminach w terminie od 1 do 21 września 2015 roku. W badaniach wzięło udział łącznie **263** osoby. Wyniki badań stanowiły podstawę do sformułowania diagnozy społeczno-gospodarczej, przeprowadzenia analizy SWOT oraz wytyczenia kierunków rozwoju na obszarze działania LGD. Odwołanie do wyników badań zostało zawarte w rozdziale poświęconym diagnozie.

Ważnym elementem w procesie tworzenia LSR były *spotkania konsultacyjne, przeprowadzone metodą warsztatową*, które zrealizowano w okresie od sierpnia 2015 roku do listopada 2015 roku dla trzech różnych grup interesariuszy społecznych. Jedną z grup tworzyli przedstawiciele instytucji zajmujących się wspieraniem grup defaworyzowanych tj. przedstawiciele ośrodków pomocy społecznej, urzędu pracy oraz stowarzyszeń/fundacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych i wykluczonych społecznie na obszarze LGD. Przedmiotem spotkania była diagnoza potrzeb defaworyzowanych grup społecznych oraz analiza dostępu tych grup do rynku pracy i różnych form aktywizacji zawodowej i społecznej.

Odrębną grupę stanowili przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego (gmin i powiatu), gminnych ośrodków kultury, bibliotek, organizacji pozarządowych działających na rzecz krzewienia kultury i dziedzictwa narodowego oraz lokalni liderzy. Przedmiotem spotkania konsultacyjnego tej grupy przedstawicieli społeczności lokalnej było uzyskanie informacji o bieżącej działalności instytucji samorządowych oraz instytucji kultury a także wykorzystanie tych informacji do planowania działań na rzecz rozwoju społecznego.

Kolejne spotkanie konsultacyjne przeprowadzono z grupą przedsiębiorców, rolników i innych mieszkańców zainteresowanych planowaniem rozwoju lokalnego. Przedmiotem tych warsztatów podobnie jak poprzednich było ustalenie kierunków rozwoju oraz zebranie informacji, które stanowiły element pogłębionej diagnozy w obszarze rozwoju przedsiębiorczości, działalności rolniczej i działalności pozarolniczej.

---

²PAPI (Paper And Pen Personal Interview) – klasyczna metoda badawcza powszechnie nazywana „papierową”. Ankieter zostaje wyposażony w papierową wersję ankiety, a następnie realizuje w terenie wywiady z respondentami. Zadaniem ankietera jest pozyskanie odpowiedniej ilości wywiadów na określonej próbie osób.

Tabela 4 Liczba osób uczestniczących w spotkaniach konsultacyjnych prowadzonych metodą warsztatową

Lp.	Data spotkania	Miejsce spotkania	Liczba uczestników
1	18 sierpnia 2015 r	Przedstawiciele samorządów gmin, lokalni liderzy, ośrodki kultury	22
2	18 sierpnia 2015 r	Rolnicy i przedsiębiorcy	60
3	18 sierpnia 2015 r	Instytucje wspierające grupy defaworyzowane PUP, GOPS-y, NGO	23
4	15 października 2015 r	Przedstawiciele Urzędów Gmin	21
5	24 listopada 2015 r	Mieszkańcy obszaru LGD	27
6	30 listopada 2015 r	Rada, zarząd LGD, pracownicy Biura LGD	15
Razem			168

Źródło: Opracowanie własne

Podczas spotkań konsultacyjnych zostały zdefiniowane cele i działania niezbędne do wdrożenia LSR. W ostatnim przygotowania prac na opracowaniem LSR odbyły się warsztaty przeprowadzone metodą *worldcafe*. Uczestnikami warsztatów byli przedstawiciele jednostek organizacyjnych samorządu /organizacji pozarządowych działających na rzecz osób wykluczonych społecznie oraz mieszkańcy. Obszarami poruszonymi podczas worldcafe była weryfikacja ustalonych głównych celów oraz planu działania. Poruszano też problematykę komunikacji pomiędzy poszczególnymi grupami interesariuszy oraz przedstawiono propozycję planu komunikacji do wdrażania LSR.

W dalszych etapach opracowywania LSR tj. opracowaniu zasad wyboru operacji i ustalaniu kryteriów wyboru, opracowaniu zasad monitorowania i ewaluacji oraz przygotowaniu planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR przeprowadzono *otwarte konsultacje społeczne* oraz spotkania warsztatowe przeprowadzone metodą *worldcafe*, które odbyły się pod koniec listopada 2015 r. Powyższe spotkania były przeznaczone dla wszystkich mieszkańców obszaru LGD, bez podziału na kategorie społeczne. Ponadto odbyły się spotkania warsztatowe przeprowadzone metodą *okrągłego stołu, na którym* członkowie Rady, Zarządu, pracownicy biura LGD podjęli kluczowe dla LSR decyzje i przedyskutowali ostateczny kształt Strategii. Kluczowym elementem na każdym etapie konstruowania LSR było zaproszenie do zgłaszania opinii poprzez formularz uwag i wniosków. Formularze można było wypełnić podczas spotkań konsultacyjnych oraz w **punkcie konsultacyjnym**, czynnym w godzinach od 7.00-15.00 we wszystkie robocze dni tygodnia, w siedzibie LGD. W punkcie konsultacyjnym udzielane były informacje na temat postępu prac na tworzeniu i wdrażaniem LSR, istniała możliwość wniesienia uwag do treści Strategii oraz wyrażenia opinii na temat realizowanych operacji i przedsięwzięć poprzez wypełnienie ankiety konsultacyjnej i formularza uwag i wniosków.

Materiał uzyskany w wyniku zastosowania różnych form partycypacji społecznej w całości wykorzystywano na wszystkich kluczowych etapach prac nad opracowaniem niniejszej strategii, w szczególności przy:

- diagnozie lokalnej i analizie SWOT,
- określaniu celów i wskaźników Lokalnej Strategii Rozwoju,
- opisie planu działania,
- opracowywaniu zasad wyboru i oceny operacji oraz sposobu ustanawiania kryteriów wyboru,
- opracowaniu zasad monitorowania i ewaluacji LSR,
- opracowaniu planu komunikacji w odniesieniu do realizacji LSR.

Dla zapewnienia jak największego udziału przedstawicieli społeczności lokalnej Walne Zebranie Stowarzyszenia zatwierdzając niniejszą strategię, zdecydowało o kontynuacji działań partycypacyjnych w podobnym wymiarze jak na etapie opracowania strategii na wszystkich etapach wdrażania LSR. Ustalono, że wiodącą formą partycypacji będą spotkania mieszkańców organizowane metodą *worldcafe* oraz *coroczne spotkania konsultacyjne prowadzone metodą RADARU lub zogniskowanego wywiadu grupowego*. Uzasadnieniem dla tej decyzji był fakt, że organizacja spotkań tego typu nie wymaga większych nakładów finansowych, jest możliwa do realizacji w warunkach każdej gminy (dostępne są obiekty i pomieszczenia), szybko przynosi rezultaty, bowiem opinie, sugestie, czy propozycje rozwiązań pojawiają się już w trakcie spotkań. Celem spotkań będzie uzyskanie od mieszkańców informacji o ocenie postępów we wdrażaniu LSR, a także zebranie uwag i sugestii na temat ewentualnych zmian w sposobie wdrażania strategii. Proces wdrażania strategii będzie też wymagał przeprowadzenia na obszarze działania LGD ogólnych badań społecznych, które zostały zaplanowane w trzecim roku wdrażania Strategii (ewaluacja śródkresowa). Badania będą przeprowadzone techniką PAPI, podobnie jak na etapie przygotowania strategii. Powszechną formą partycypacji w procesie tworzenia LSR i wdrażania LSR jest i nadal będzie funkcjonujący w LGD *punkt konsultacyjny*. W punkcie konsultacyjnym dostępne będą informacje na temat procesu wdrażania LSR.

Tabela 5 Wykaz zastosowanych przez LGD metod angażowania społeczności lokalnej w przygotowanie LSR.

Wykaz metod angażowania społeczności lokalnej w przygotowanie LSR					
Lp	Etap prac nad LSR	Zastosowana metoda	Grupy docelowe	Dane z zastosowanych metod partycypacyjnych wykorzystane do opracowania LSR	Wyniki konsultacji społecznych
1.	Diagnoza i analiza SWOT	Spotkania konsultacyjne, przeprowadzone metodą RADAR	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przedstawiciele ośrodków pomocy społecznej, policji, urzędu pracy oraz stowarzyszeń/ fundacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych i wykluczonych społecznie na obszarze LGD 2. Przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego (gmin i powiatu), gminnych ośrodków kultury, bibliotek, organizacji pozarządowych działających na rzecz krzewienia kultury i dziedzictwa narodowego oraz lokalni liderzy 3. Przedsiębiorcy, rolnicy i pozostali mieszkańcy zainteresowani planowaniem rozwoju lokalnego. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opinie mieszkańców obszaru LGD zawarte w ankietach konsultacyjnych 2. Analiza rynku pracy na obszarze LGD 3. Raporty z konsultacji społecznych 4. Fiszki i wnioski z warsztatów i konsultacji społecznych 5. Dane z GUS /BDL 6. Dane z MPiPS 03 sprawozdanie z udzielonych świadczeń pomocy i w naturze za rok 2012 7. Dane z ewaluacji ex-post LSR za 2017-2013 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Określono grupy defaworyzowane 2. Dokonano charakterystyki obszaru przedsiębiorczości na terenie LGD 3. Scharakteryzowano rynek pracy na obszarze LGD 4. Scharakteryzowano działania sektora społecznego 5. Zdefiniowano problemy społeczne obszaru LGD 6. Wykazano wewnętrzną spójność obszaru. 7. Scharakteryzowano rolnictwo 8. Scharakteryzowano
		Badania społeczne z zastosowaniem techniki PAPI (badania ankietowe z zastosowaniem papierowej ankiety)	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne).		

		Otwarte konsultacje społeczne	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne).		dziedzictwo i zasoby kulturowe
		Analiza danych (Deskresearch)	Dane GUS, PUP, OPS, dane z gmin obszaru LGD, własne badanie ewaluacyjne.		
		Punkt konsultacyjny w siedzibie LGD	Dla mieszkańców obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne).		
2.	Określanie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania	Spotkania konsultacyjne, przeprowadzone metodą warsztatową	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przedstawiciele ośrodków pomocy społecznej, policji, urzędu pracy oraz stowarzyszeń/ fundacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych i wykluczonych społecznie na obszarze LGD 2. Przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego (gmin i powiatu), gminnych ośrodków kultury, bibliotek, organizacji pozarządowych działających na rzecz krzewienia kultury i dziedzictwa narodowego oraz lokalni liderzy 3. Przedsiębiorcy, rolnicy i inni mieszkańcy zainteresowani planowaniem rozwoju lokalnego 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Raport z badań społecznych uzyskanych z zastosowaniem metody CAPI oraz wykonanie pogłębionej diagnozy umożliwiająca formułowanie celów 2. Raporty ze spotkań konsultacyjnych 3. Uwagi i propozycje do zdefiniowanych celów 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zdefiniowano cele ogólne i cele szczegółowe 2. Zdefiniowano przedsięwzięcia do realizacji 3. Zdefiniowano wskaźniki osiągnięcia celów i przedsięwzięć 4. Opracowano plan działania
		Otwarte konsultacje społeczne	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne),		
		Forum lokalne	Przedstawiciele Urzędów Gmin/ Miasta z obszaru działania LGD oraz członkowie Zarządu LGD		
		World cafe	Przedstawiciele jednostek organizacyjnych samorządu /organizacji pozarządowych działających na rzecz osób wykluczonych społecznie oraz mieszkańcy		
		Badania społeczne z zastosowaniem techniki PAPI	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne),		

		Zaproszenie do zgłaszania opinii	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne),		
		Punkt konsultacyjny w siedzibie LGD	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne),		
3.	Opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru	Otwarte konsultacje społeczne	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne),	1. Raporty ze spotkań konsultacyjnych 2. Uwagi i propozycje do treści procedur 3. Protokoły z posiedzenia okrągłego stołu	1. Propozycje procedur 2. Opinie na temat przejrzystości procedur
		Spotkanie konsultacyjne przeprowadzone metodą World Cafe	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne),		
		Okrągły stół	Członkowie Rady / Zarządu/Pracownicy LGD		
		Zaproszenie do zgłaszania opinii	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne),		
		Punkt konsultacyjny w siedzibie LGD	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne),		
4.	Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji	Otwarte konsultacje społeczne	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne)	1. Raporty ze spotkań konsultacyjnych 2. Uwagi i propozycje do treści procedur 3. Protokoły z posiedzenia okrągłego stołu	1. Opracowanie zasad i procedur dokonywania ewaluacji oraz monitorowania LSR 2. Wskazanie głównych elementów podlegającym badaniom i wskazanie podmiotów dokujących ewaluacji i monitorowania
		Spotkanie konsultacyjne przeprowadzone metodą World Cafe	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne),		
		Okrągły stół	Członkowie Rady/ Zarządu/Pracownicy LGD		
		Zaproszenie do zgłaszania opinii	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne)		
		Punkt konsultacyjny w siedzibie LGD	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne)		

5.	Przygotowanie planu komunikacji w odniesieniu do realizacji LSR	Otwarte konsultacje społeczne	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Raporty ze spotkań konsultacyjnych 2. Uwagi i propozycje do treści procedur 3. Protokoły z posiedzenia okrągłego stołu 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przygotowanie planu komunikacji
		Spotkanie konsultacyjne przeprowadzone metodą World Cafe	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne),		
		Okrągły stół	Członkowie Rady / Zarządu/Pracownicy LGD		
		Zaproszenie do zgłaszania opinii	Mieszkańcy obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne),		
		Punkt konsultacyjny w siedzibie LGD	Dla wszystkich mieszkańców obszaru LGD (bez podziału na kategorie społeczne),		

III. DIAGNOZA – OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI

3.1. Diagnoza problemów i potrzeb w środowisku lokalnym wykonana z zastosowaniem metod partycypacyjnych.

Diagnoza problemów i potrzeb społeczności lokalnej została przeprowadzona z zastosowaniem wielu metod badawczych. Jedną z nich były badania sondażowe, przeprowadzone w społeczności lokalnej obszaru LGD. Wyniki badań przeprowadzonych z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety, pozwalają na uzyskanie wielu istotnych informacji o problemach i potrzebach mieszkańców. Poniżej zamieszczono uśrednione wyniki badań w poszczególnych obszarach tematycznych.

1. Jak ocenia Pani/Pan rynek pracy na terenie gminy? Proszę zaznaczyć krzyżykiem dla każdej z kategorii ocenę od 1 do 5, gdzie 1 oznacza ocenę niską (bardzo trudno o pracę), a 5 ocenę wysoką (są miejsca pracy a brakuje chętnych).

	Wynik uśredniony
Możliwości znalezienia pracy na terenie gminy	1,9
Możliwości prowadzenia własnej działalności gospodarczej (np. handel, usługi, agroturystyka, inne)	2,6

2. Przedsiębiorstwa z jakiej dziedziny (poza rolnictwem i hodowlą) mogą stać się motorem rozwoju gospodarczego w gminie? (Proszę zaznaczyć krzyżykiem dla każdej z kategorii ocenę od 1 do 5, gdzie 1 oznacza bardzo niską szansę, a 5 bardzo wysoką).

	Wynik uśredniony
Turystyka	3,1
Handel	2,7
Przetwórstwo	2,8
Produkcja	2,9
Usługi	3,3
Inne (proszę podać jakie)	- kooperacja z dużymi zakładami (filie) - catering - agroturystyka - rzemiosło

3. Jak ocenia Pani/Pan ofertę związaną z zagospodarowaniem czasu wolnego, dostępną na terenie gminy? Proszę zaznaczyć krzyżykiem dla każdej z kategorii ocenę od 1 do 5 gdzie 1 oznacza bardzo słabą ocenę, a 5 bardzo wysoką.

	Wynik uśredniony
Oferta kulturalna	3,2
Oferta sportowo-rekreacyjna	3,5
Oferta edukacji pozaszkolnej	2,7

Oferty turystycznej	2,5
---------------------	-----

4. Co powinno być najbardziej wspierane przez Lokalną Grupę Działania? Proszę wybrać 5 najważniejszych kierunków.

Zakładanie działalności gospodarczej i rozwój przedsiębiorczości (z wyłączeniem usług rolniczych)	158 głosów / 60,08% wszystkich
Promocja zdrowia i aktywnych form wypoczynku	143 głosy / 54,37% wszystkich
Aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy lub zagrożonych zwolnieniem z pracy	106 głosów / 40,30% wszystkich
Inicjatywy na rzecz rozwoju turystyki, agroturystyki i gastronomii w tym inwestycje w infrastrukturę	104 głosy / 39,45% wszystkich
Szkolenia dla osób chcących prowadzić własną działalność gospodarczą w tym rolników i osób bezrobotnych	103 głosy / 39,16% wszystkich
Promocja produktów i usług o charakterze lokalnym i regionalnym	99 głosów / 37,64% wszystkich
Projekty kulturalne i inwestycje w infrastrukturę kulturalną	95 głosów / 36,12% wszystkich
Tworzenie ogólnodostępnej infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych	87 głosów / 33,08% wszystkich
Zachowanie lokalnego dziedzictwa, ochrona zabytków, podtrzymywanie lokalnych tradycji, itp.	85 głosów / 32,32% wszystkich
Pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie szans tych rodzin i osób	74 głosy / 28,14% wszystkich
Wzmocnienie kapitału społecznego czyli działalność na rzecz rozwoju wspólnot i społeczności lokalnych w tym organizacji pozarządowych, fundacji, kościołów itp.	58 głosów / 22,05% wszystkich
Inwestycje drogowe	47 głosów / 17,87% wszystkich
Działania na rzecz osób niepełnosprawnych w tym integracja z otoczeniem	45 głosów / 17,11% wszystkich
Rozwój rynków zbytu (z wyłączeniem targowisk)	44 głosów / 16,73% wszystkich
Działania na rzecz środowiska naturalnego w tym szkolenia z zakresu ochrony środowiska i zmian klimatycznych	32 głosów / 12,17% wszystkich
Inwestycje w wodociągi i kanalizację	32 głosy / 12,17% wszystkich
Inne: - warsztaty, - warsztaty rękodzieła,	

<ul style="list-style-type: none"> - rozwój usług na rzecz osób starszych, - więcej obiektów sportowych dla dzieci i dorosłych, - budowa placu zabaw, - warsztaty rękodzieła (haft, bibułkarstwo, szydełkowanie), - rajdy nordicwalking, - kursy językowe, - szkolenia dla społeczności lokalnej. 	
--	--

5. Jakie bariery widzi Pani/Pan będące przeszkodą do rozwoju rynku pracy na obszarze „Krainy Sanu,, - LGD (poza rolnictwem i hodowlą zwierząt)? Proszę zaznaczyć 3 najistotniejsze.

Niedostępność finansowania zewnętrznego dla tworzenia nowych miejsc pracy	159 głosów / 60,45% wszystkich
Brak szkoleń i doradztwa z zakresu prowadzenia działalności gospodarczej	143 głosy / 54,37% wszystkich
Brak preferencyjnych warunków dla absolwentów wchodzących na rynek pracy	119 głosów / 45,24% wszystkich
Brak staży i praktyk zawodowych dla bezrobotnych	111 głosów / 42,20% wszystkich
Nieefektywnie działający system pośrednictwa pracy	95 głosów / 36,12% wszystkich
Brak inkubatorów przedsiębiorczości (dofinansowanych instytucji, które udostępniają za niską opłatą lokale dla początkujących przedsiębiorców i wspierają ich działalność)	82 głosy / 31,17% wszystkich
Niedostępność tanich kredytów dla przedsiębiorców	77 głosów / 27,37% wszystkich

6. Jakie problemy społeczne są najbardziej odczuwalne i wymagają pilnego rozwiązania? Proszę wybrać 3 najważniejsze.

Bezrobocie	227 głosów / 86,31% wszystkich
Emigracja młodych i dobrze wykształconych osób	195 głosów / 74,14% wszystkich
Niedobór organizacji pomagających w znalezieniu pracy	132 głosy / 50,19% wszystkich
Mała aktywność środowisk lokalnych	96 głosów / 36,50% wszystkich
Patologie (alkoholizm, narkomania)	49 głosów / 18,63% wszystkich
Ubóstwo	41 głosów / 15,58% wszystkich
Brak dostępu do nowoczesnej technologii (komputer, Internet)	24 głosów / 9,12% wszystkich

Przestępczość	13 głosów / 4,94% wszystkich
Przemoc w rodzinie	10 głosów / 3,80% wszystkich
Inne	Brak systemu wsparcia i opieki nad osobami starszymi

Charakterystyka badanych

płeć		
Kobieta	163	61,98%
Mężczyzna	96	36,50%
Brak odpowiedzi	4	1,52%
RAZEM	263	100%

wiek		
do 24 lat	16	6,08%
25-34 lat	52	19,77%
35-44 lat	81	30,80%
45-54 lat	55	20,91%
55-64 lat	46	17,49%
65 lat i powyżej	11	4,18%
Brak odpowiedzi	2	0,76%
RAZEM	263	100,00%

wykształcenie		
Wyższe	97	36,88%
Pomaturalne	30	11,41%
Zawodowe	44	16,73%
Gimnazjalne	0	0,00%
Podstawowe	12	4,56%
Brak odpowiedzi	80	30,42%
RAZEM	263	100,00%

Grupa zawodowa		
Uczeń/student	16	6,08%
Przedsiębiorca	22	8,37%
Rolnik	48	18,25%
Pracownik – sektor prywatny	21	7,98%
Pracownik – sektor publiczny	74	28,14%
Mieszkaniec gminy	60	22,81%
Bezrobotny	19	7,22%
Inne	3	1,14%
RAZEM	263	100,00%

gmina		
-------	--	--

Adamówka	42	15,97%
Jarosław	41	15,59%
Kuryłówka	47	17,87%
Sieniawa	46	17,49%
Tryńcza	41	15,59%
Wiązownica	46	17,49%
RAZEM	263	100,00%

3.2. Grupy docelowe objęte LSR i ich problemy

Grupami docelowymi, szczególnie istotnymi z punktu widzenia realizacji LSR są mieszkańcy gmin, w tym mieszkańcy z grup defaworyzowanych, przedsiębiorcy, organizacje społeczne, jednostki samorządu terytorialnego oraz członkowie LGD. Droga przeprowadzonych konsultacji społecznych oraz badań zostały zdefiniowane problemy i potrzeby poszczególnych grup i osób na całym obszarze LGD.

Wdrażanie LSR ma na celu zaspokojenie potrzeb wspólnoty oraz wsparcie jej członków w rozwiązaniu problemów. Zdiagnozowane problemy poszczególnych grup docelowych różniły się nieznacznie pomiędzy sobą, co jest naturalnym procesem oceny otaczającej rzeczywistości, bowiem każda kategoria społeczna ma swoje priorytety. Obraz tych odczuć zawiera poniżej zamieszczona tabela:

Tabela 11 Problemy poszczególnych kategorii społeczności lokalnych

Grupa interesariuszy	Odczuwany problem
Mieszkańcy	<ul style="list-style-type: none"> • Bezrobocie • Emigracja młodych i dobrze wykształconych ludzi do bardziej konkurencyjnych - większych ośrodków miejskich lub krajów Europy Zachodniej. • Niewystarczająca ilość ciągów pieszo-rowerowych. • Niska jakość szkoleń, kursów dla społeczności lokalnej i bezrobotnych. • Niewystarczająca ilość miejsc dla rekreacji oraz oferty spędzenia wolnego czasu. • Ograniczona oferta aktywizacyjna dla seniorów.
Przedsiębiorcy	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająca dostępność narzędzi wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorców oraz rolników. • Bariery dostępu do informacji na temat wsparcia prowadzenia działalności gospodarczej. • Bariery tworzenia nowych pozarolniczych działalności gospodarczych. • Niewystarczająca umiejętność wykorzystywania technologii ICT do rozwoju biznesu.
Organizacje społeczne	<ul style="list-style-type: none"> • Niewielki potencjał organizacyjny i techniczny organizacji pozarządowych. • Trudności z pozyskaniem dofinansowania zewnętrznego dla kół gospodyń wiejskich, lokalnych stowarzyszeń.
Jednostki samorządu terytorialnego oraz	<ul style="list-style-type: none"> • Niewykorzystanie potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego. • Niedostateczna ilość i jakość oraz sezonowość usług oraz produktów

ich jednostki organizacyjne	w turystyce wiejskiej
Członkowie LGD	<ul style="list-style-type: none"> • Niewykorzystany potencjał w zakresie aktywności społeczności lokalnej. • Niewystarczający poziom wiedzy i umiejętności w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych na działania na rzecz społeczności lokalnych. • Brak zasobów finansowanych stanowiących źródło finansowania wkładu własnego we wdrażaniu programów i projektów z dofinansowaniem środkami UE.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań społecznych

3.3. Charakterystyka gospodarki i przedsiębiorczości na terenie LGD

We wszystkich analizowanych gminach dominowały przedsiębiorstwa prowadzące działalność w sekcji G – handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle. Na drugim miejscu znalazły się podmioty należące do sekcji F – budownictwo, a na trzecim sekcji C – przetwórstwo przemysłowe. Sekcja A – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo zajęło 8 miejsce.

Sektory budownictwa, jak i przetwórstwa przemysłowego, mogą być kluczową wartością dodaną dla rozwoju obszaru LGD, szczególnie w sytuacji, jeżeli w większym stopniu będą wykorzystywać w swojej działalności kooperację z centrum wzrostu regionalnego, jakim jest bez wątpienia stolica województwa – Rzeszów.

Wykaz podmiotów gospodarczych obszaru LGD prezentują poniżej zamieszczone tabele.

Tabela 12 Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON wg klas wielkości (dane na dzień 31.12.2013 r.)

	Adamówka	Jarosław	Kuryłówka	Sieniawa	Tryńcza	Wiązownica	Obszar LSR
ogółem, w tym:	200	750	302	356	349	647	2604
0 - 9	185	720	293	334	333	622	2487
10 - 49	15	28	8	18	15	22	106
50 - 249	0	2	1	4	0	3	10
250 - 999	0	0	0	0	1	0	1
1000 i więcej	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych lokalnych

W strukturze przedsiębiorstw analizowanego obszaru zdecydowanie przeważają firmy małe, zatrudniające do 9 osób. Małe i średnie przedsiębiorstwa w większości należą do sektora prywatnego.

Tabela 6 Jednostki wpisane do rejestru REGON wg sekcji PKD 2007 (2013r.)

	Adamówka		Jarosław		Kuryłówka		Sieniawa		Tryńcza		Wiązownica		LGD	
	ogółem	w tym sektor prywatny.	ogółem	w tym sektor prywatny	ogółem	w tym sektor prywatny.	ogółem	w tym sektor prywatny.	ogółem	w tym sektor prywatny.	ogółem	w tym sektor prywatny.	ogółem	w tym sektor prywatny.
Sekcja A rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	17	17	10	9	28	28	13	12	7	7	19	19	94	92
Sekcja B Górnictwo i wydobywanie	0	0	5	5	1	1	2	2	1	1	4	4	13	13
Sekcja C Przetwórstwo przemysłowe	45	45	84	84	32	32	43	42	51	51	65	65	320	319
Sekcja D Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	2	2
Sekcja E dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	0	0	7	7	1	0	2	1	2	1	3	2	15	11
Sekcja F budownictwo	24	24	147	147	75	75	58	58	56	56	123	123	483	483
Sekcja G handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	47	47	217	217	64	64	78	78	74	74	180	180	660	660
Sekcja H transport i gospodarka magazynowa	5	5	80	80	24	24	22	22	42	41	60	60	206	205
Sekcja I Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	7	7	11	11	8	8	9	9	5	5	16	16	56	56
Sekcja J Informacja i komunikacja	2	2	5	5	1	1	4	4	6	6	9	9	27	27
Sekcja K Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	2	2	15	15	2	2	8	8	4	4	15	15	46	46
Sekcja L Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	1	1	3	3	3	3	6	6	2	1	2	2	17	16
Sekcja M Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	3	3	36	36	12	11	21	20	12	11	35	35	119	116
Sekcja N Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	4	4	18	18	3	3	12	12	8	8	7	7	52	52

Sekcja administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	6	4	8	8	10	8	12	10	9	7	13	11	58	48
Sekcja P edukacja	13	8	18	6	10	4	25	15	19	7	28	14	113	54
Sekcja Q opieka zdrowotna i pomoc społeczna	7	6	21	21	2	1	7	5	11	10	14	13	62	56
Sekcja R działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	5	4	21	20	7	5	6	4	6	4	13	12	58	49
Sekcja S I T pozostała działalność usługowa. Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	12	12	43	43	18	18	28	28	34	34	41	41	176	176
Sekcja U organizacje i zespoły eksterytorialne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ogółem	200	191	750	736	302	289	356	336	349	329	647	628	2577	2481

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych lokalnych.

3.4. Opis rynku pracy

W gminach objętych LSR utrzymuje się podobna stopa bezrobocia - na koniec grudnia 2013 r. uśredniona **wynosiła 12,51 %**. W województwie podkarpackim stopa bezrobocia była niższa i wynosiła **11,38%**. W ostatnich okresie zauważalna jest tendencja spadkowa liczby osób bezrobotnych. Według badań i opinii ekspertów taka sytuacja jest wynikiem obserwowanego w Polsce w ostatnich latach wzrostu gospodarczego.

Tabela 13 Stopa bezrobocia rejestrowanego na obszarze LGD, stan na 31.12.2013 r.

	Liczba osób bezrobotnych ogółem	W tym kobiet	Stopa bezrobocia (liczba bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym)
Adamówka	335	183	12,95%
Jarosław	992	496	11,86%
Kuryłówka	439	178	11,98%
Sieniawa	522	258	11,40%
Tryńcza	754	388	14,47%
Wiązownica	936	435	12,65%
OBSZAR LGD	3978	1938	12,51%
Województwo	154216		11,38%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Na obszarze działania LGD obserwuje się korzystną strukturę demograficzną ludności. Udział grupy osób w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej) w całości populacji jest wysoki i wynosi około 21% ogółu ludności. Grupa ta stanowi kapitał rozwojowy obszaru, konieczne jest jednak podjęcie działań zmierzających do zahamowania jej odpływu. Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym na obszarze LGD jest wyższy niż dla województwa podkarpackiego, gdzie ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowi około 19% ogółu ludności. Odsetek osób w wieku produkcyjnym wynosi 65% i jest nieznacznie wyższy od średniego poziomu w województwie podkarpackim, gdzie wynosi on około 64%. Natomiast udział ludności w wieku poprodukcyjnym jest niższy niż w województwie (17%) i wynosi tylko 14%. Biorąc pod uwagę strukturę wieku mieszkańców można stwierdzić, że mamy do czynienia ze społeczeństwem młodym, co stanowi ogromny, ale niewykorzystany potencjał.

Tabela 15 Liczba i odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w układzie gmin należących do obszaru LGD w 2013 r.

Gmina	Ludność w wieku przedprodukcyjnym		Ludność w wieku produkcyjnym		Ludność w wieku poprodukcyjnym	
	osoby	%	osoby	%	osoby	%
Adamówka	878	21%	2 586	62%	710	17%
Jarosław	2 717	21%	8 365	64%	1 979	15%
Kuryłówka	1 127	20%	3 665	64%	933	16%
Sieniawa	1 442	21%	4 577	65%	1 007	14%
Tryńcza	1 782	21%	5 209	63%	1 346	16%
Wiązownica	2 498	22%	7 397	64%	1 657	14%
OBSZAR LGD	10 444	21%	31 799	65%	7 632	14%
Województwo			1 355 579			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

3.5. Opis działalności sektora społecznego

Organizacje pozarządowe działające na obszarze LGD „Kraina Sanu” to nie tylko wzmocnienie i urzeczywistnienie wielkiego potencjału społecznego ale samorealizacja członków tych stowarzyszeń we wszystkich sferach życia. Stowarzyszenia inspirują do działania i edukują osoby, które marzą, aby w jakiś sposób ożywić swoje życie i otoczenie.

Stowarzyszenia promują swoje talenty, pasje, ważne regionalne wydarzenia czy inicjatywy społeczne oraz produkty lokalne. Nasze aktywne społeczeństwo jest łącznikiem tradycji, którą od wielu pokoleń kultywują koła gospodyń wiejskich z nowoczesnością i technologią, która jest nieodzowna w dzisiejszym świecie. Organizacje działające na obszarach „Krainy Sanu” chcą łączyć tradycję z nowoczesnością, starając się pokazywać swoje działania szerszej publiczności nie tylko na terenie lokalnym ale chcą zarazić swoją pasją przybyłych turystów oraz miłośników tradycji.

Mieszkańcy gmin wchodzących w skład LGD przejawiają wysoką aktywność społeczną między innymi poprzez zakładanie organizacji pozarządowych. Dotychczas w wielu miejscowościach zarejestrowano stowarzyszenia o zróżnicowanym profilu, zrzeszające wielu interesariuszy społecznych. Na terenie 6 gmin jest około 62 Stowarzyszenia które przez swoje inicjatywy w środowiskach lokalnych przekazują tradycje oraz aktywizują lokalną społeczność.

Rozwój społeczeństwa obywatelskiego odbywa się również poprzez aktywną działalność Stowarzyszenia „Kraina Sanu” – Lokalna Grupa Działania, które od 2006 roku integruje członków/podmioty z różnych sektorów: gospodarczego, społecznego i publicznego, wdraża lokalne strategie rozwoju oraz promuje wspólnotę terytorialną w regionie, kraju i za granicą.

3.6. Problemy społeczne obszaru LGD

W poniższej tabeli znajduje się zestawienie powodów udzielenia pomocy i wsparcia oraz liczba rodzin korzystająca w 2013 r. z tego rodzaju pomocy mieszkańców gmin członków LGD. Wynika z niego, że głównymi problemami społecznymi są: ubóstwo, bezrobocie, potrzeba ochrony macierzyństwa, długotrwała lub ciężka choroba, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, niepełnosprawność.

Tabela 7 Zestawienie powodów udzielania pomocy i wsparcia oraz liczba rodzin korzystająca w 2013 r. z tego rodzaju pomocy

Powody korzystania z pomocy społecznej	Gmina Adamówka	Gmina Jarosław	Gmina Kuryłówka	Gmina Sieniawa	Gmina Tryńcza	Gmina Wiązownica
ubóstwo	155 rodzin	198 rodzin	160 rodzin	76 rodzin	141 rodzin	221 rodzin
bezrobocie / brak możliwości zatrudnienia	76 rodzin	232 rodziny	107 rodzin	146 rodzin	166 rodzin	212 rodzin
potrzeba ochrony macierzyństwa	77 rodzin, w tym 76	brak	brak	64 rodziny	118 rodzin	33 rodziny

	wielodzietnych					
długotrwała lub ciężka choroba	77 rodzin	91 rodzin	brak	27 rodzin	22 rodziny	149 rodzin
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenie gospodarstwa, domowego	30 rodzin, w tym 17 rodzin niepełnych	55 rodzin	brak	43 rodziny	22 rodziny	31 rodzin
niepełnosprawność	22 rodziny	70 rodzin	brak	62 rodziny	92 rodziny	66 rodzin
rodziny wielodzietne	13 rodzin	brak	brak	brak	brak	brak
alkoholizm	5 rodzin	4 rodziny		12 rodzin	4 rodziny	7 rodzin
trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	2 rodziny	brak	brak	6 rodzin	brak	brak
sieroctwo	brak	3 rodziny	brak	brak	brak	brak
bezdomność	brak	2 rodziny	brak	5 rodzin	brak	brak
kłęski żywiołowe i ekologiczne	brak	brak	brak	48 rodzin	brak	brak
przemoc w rodzinie	brak	brak	brak	brak	8 rodzin	brak

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z gmin członków LGD

3.7. Wewnętrzna spójność obszaru LSR

Wewnętrzna spójność obszaru LSR kształtuje się pod względem przyrodniczym, historycznym, kulturowym oraz ekonomicznym.

Przyrodnicza spójność obszaru wyznaczona jest położeniem wszystkich gmin LGD w Kotlinie Sandomierskiej. Jednocześnie wszystkie należące do tego obszaru gminy mają bezpośrednią styczność z Mezuregionem Doliny Dolnego Sanu. Elementem istotnie łączącym je jest rzeka San wraz z jej dopływami, przede wszystkim rzeką Wisłok i Lubaczówką. Dla całego obszaru charakterystyczne jest też występowanie zwartych kompleksów leśnych, w granicach różnych gmin jednocześnie, oraz stosunkowo duży udział lasów w ogólnej powierzchni obszaru.

Dowodem historycznej spójności obszaru LGD jest występowanie miejsc związanych z konkretnymi największymi rodami szlacheckimi – Czartoryskich (od XIX wieku do II wojny światowej), którego posiadłości obejmowały między innymi obecną Kuryłówkę i Adamówkę, oraz Potockich. Obszar LGD był również w pełni pod zaborem austriackim w czasie rozbiorów Polski.

Ekonomiczna spójność wynika między innymi z roli sieci istniejących dróg na terenie LGD, począwszy od drogi krajowej nr 77 poprzez sieć przebiegających po tym terenie dróg wojewódzkich. Dzięki istniejącej infrastrukturze drogowej, przedsiębiorcy z obszaru LGD mogą ze sobą efektywnie kooperować. We wszystkich gminach jest dobry stan infrastruktury technicznej: gazociągi, wodociągi, elektryczność, telefony, internet.

Spójność widać również jeżeli porównamy dochód podatkowy gmin obszaru LGD na 1 mieszkańca. Dla wszystkich gmin województwa podkarpackiego rozpiętość tego wskaźnika zawiera się pomiędzy 450 a 2300 złotych, zaś w gminach LGD pomiędzy 550a 1100 złotych. Średnia tego wskaźnika dla gmin LGD według stanu na IV kwartał 2013 wyniosła 872,74 złotych, co jest minimalnie wyższą wartością w stosunku do średniej dla gmin z terenu całego województwa.

Tabela 17 Dochód podatkowy na 1 mieszkańca w gminach LGD i średnia dla województwa

Gmina	Dochód podatkowy na 1 mieszkańca
Adamówka	546,70
Jarosław	895,25
Kuryłówka	815,16
Sieniawa	919,49
Tryńcza	1106,87
Wiązownica	975,49
średnia dla LGD	876,49
średnia dla gmin województwa	871,94

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów stan na dzień 31.12.2013r

3.8. Dziedzictwo kulturowe obszaru objętego LSR

Zasadniczym warunkiem zachowania własnej kultury i jej trwania jest przekaz dziedzictwa kulturowego i ukazywanie historii regionu kryjącej się w licznych kapliczkach, kościołach czy też fascynujących zakątkach obszaru.

Kraina Sanu to wymarzone miejsce dla miłośników historii i kultury. Przez stulecia walory kulturowe i historyczne, współtworzyły wielkie rody jak np. Tarnowskich, Sieniawskich, Czartoryskich, Potockich po których zachowały się liczne rezydencje magnackie, założenia dworskie i parkowe. Nad wieloma wioskami górują dachy historycznych świątyń, czasami różnych wyznań i obrządków, bo „Kraina Sanu” tu kulturowy tygiel: tutaj nad Sanem mieszała się tradycja polska, rzymsko –katolicka, z obyczajami i kulturą żydowską, rosyjską a nawet niemiecką. Po naszych sąsiadach pozostały do dziś piękne kirkuty i urokliwe cerkwie. Jakże liczne na obszarze LGD są kapliczki i krzyże. Spotkać je można przy drogach, daleko w polach a nawet w leśnych ostępach. Niemal każda z architektonicznych perełek ma do „opowiedzenia” młodemu pokoleniu i turystom jakąś ciekawą legendę lub jak najbardziej prawdziwą historię. Ta różnorodność to kolejny atut obszaru Stowarzyszenia „Kraina Sanu” – LGD. Perłą „Krainy Sanu” są również lokalni twórcy ludowi wraz z rozwiniętą formą rękodzieła zarówno pod względem ilości wytwarzanych produktów, zróżnicowania, innowacyjności, jak również obszaru występowania. Dzięki zaangażowaniu tych osób można podziwiać wytwory ich pracy i pasji, istnieje możliwość przechowania rękodzieła ludowego tj.: rzeźb, obrazów, wyrobów z bibuły i krepiny, wyrobów z wikliny oraz haftów a także zapoznania się z technikami ich wytwarzania, które przybliżają kolejne pokolenia do tradycji dawnych pokoleń. Twórcy ludowi są nieocenionym bogactwem regionu. To nie budynki stanowią o wartości obszaru, lecz zamieszkująca ją ludzkie.

3.9. Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie

Na obszarze działania Stowarzyszenia „Kraina Sanu” istnieje wiele miejsc atrakcyjnych turystycznie. Prawdziwym skarbem i bogactwem gminy Adamówka są dorodne lasy, zajmujące około 45 % powierzchni. Lokalną osobliwość stanowią ciepłe źródła pod wsią – Cieplice, tak ciepłe, że nie zamarzają zimą. Są tu fascynujące tereny do wypraw pieszych i rowerowych, a także spacerów z kijkami, jako że w okolicach wsi Krasne wytyczono i oznakowano trzy trasy nordicwalking.

Miejscowości gminy Jarosław kuszą walorami krajobrazowymi, ale przede wszystkim ciekawą przeszłością i związanymi z nią zabytkami. Na terenie gminy funkcjonuje gospodarstwo wędkarsko - wypoczynkowe „Zgoda”.

Istotnym z punktu widzenia potencjału turystycznego Gminy Kuryłówka miejscem jest "Altana Potockich" – rezerwat modrzewi i innych leśnych rewirów. Wyjątkowy urok mają także zakola Rzeki Złotej od Ożanny do jej ujścia do Sanu w Kuryłówce. Znajdują się tu ośrodki wypoczynkowe różnych zakładów pracy, pola namiotowe, motel, wypożyczalnia sprzętu wodnego. Nowym obiektem turystycznym (w zakresie zachowania zabytków kultury) na terenie Gminy Kuryłówka są wykopaliska archeologiczne.

Jeden z najatrakcyjniejszych rejonów turystycznych to niewątpliwie Miasto i Gmina Sieniawa. Na terenie gminy znajdują się dobrze zachowane zabytki kulturowe i architektoniczne. Gmina posiada dobre warunki do rozwoju agroturystyki. Zarówno okolice

miasta, jak i pozostałe tereny gminne stanowią jedno z najbardziej atrakcyjnych przyrodniczo obszarów w powiecie. W gminie występują również dogodne warunki do polowań, a okoliczne rzeki – San i Lubaczówka – oraz liczne stawy hodowlane przyciągają wędkarzy. Lokalne lasy zachęcają miłośników przyrody do korzystania z leśnych ścieżek, traktów i pól biwakowych. Dla spacerujących przygotowano m.in. wiaty, zadaszenia, stoły, ławy i miejsca ogniskowe. W trakcie trwania sezonu dodatkową atrakcją dla turystów bywają obfite zbiory grzybów jadalnych oraz owoców leśnych.

Łagodne linie brzegowe rzek Mleczka, Wisłok, San oraz tereny leśne w gminie Trynca sprzyjają treningom NordicWalking i rowerowym. Spokojny nurt rzeki pozwala bezpiecznie przemierzyć rzekę Wisłok kajakiem. Sprzęt kajakowy, którym dysponuje gmina można wypożyczyć na miejscu. Warty uwagi miejscem turystyczno-rekreacyjnym jest zalew w Gniewczynie Łańcuckiej (planowany do zagospodarowania w latach 2016-2017).

Największą atrakcją turystyczną gminy Wiązownica jest miejscowość letniskowa Radawa położona nad rzeką Lubaczówka wśród lasów świerkowych i sosnowych. Część obszaru gminy wchodzi w skład Sieniawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Na terenie każdej gminy został zlokalizowany NordicWalking Park o określonej długości i trudności z trasami łatwymi, średniej trudności oraz trudnymi. Gminy zostały połączone ze sobą trasami łącznikowymi, tworząc sieć, dzięki której możliwe jest dowolne wydłużanie i skracanie pokonywanej trasy oraz zmiana kierunku marszu. Trasy zostały oznakowane znakami kierunkowymi oraz czytelnymi tablicami informacyjnymi.

Turystyka na terenie obszaru LGD rozwija się między innymi ze względu na odczuwalny zadowalający poziom poczucia bezpieczeństwa. W gminach należących do powiatów przeworskiego i leżajskiego, według danych zgromadzonych w GUS liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych wg powiatów jest niższa, niż średnia arytmetyczna dla powiatów województwa podkarpackiego.

3.10. Produkty tradycyjne z terenu objętego działaniem LGD

Na Listę Produktów Tradycyjnych, prowadzoną przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi z terenu LGD Kraina Sanu wpisanych jest 10 produktów. Lista powstała na mocy ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych. Na listę mogą być wpisane wyroby o udokumentowanej co najmniej 25-letniej tradycji wytwarzania. Duża ilość zgłoszonych produktów jest wynikiem podjętych przez Stowarzyszenie „Kraina Sanu” – LGD zadań prowadzących do identyfikacji produktów lokalnych wytwarzanych metodą tradycyjną na tym obszarze.

Na listę produktów tradycyjnych zostały wpisane ***pierozki leżachowskie, kaczka leżachowska, jagodzianki, zupa z jagód oraz zupa dziadowska, pieróg z kaszy gryczanej, koldunioraz gościnnik chlebowy***. Produkty tradycyjne i lokalne z Krainy Sanu posiadają specyficzny charakter oraz niezwykle walory smakowe. Wytwarzanie tych produktów jest pewnego rodzaju ceremoniałem, a wyjątkowy smak bywa często na nowo odkrywany przez mieszkańców oraz turystów odwiedzających Krainę Sanu, czego dowodzi popularność, jaką cieszą się imprezy promujące żywność tradycyjną i lokalną.

Tradycyjna żywność to szansa przede wszystkim dla niewielkich gospodarstw rolnych oraz małych firm rodzinnych. Przy dobrym pomysle i odpowiedniej promocji może to być dobre źródło dochodu, gdyż konsumenci są skłonni płacić coraz więcej za jakość i niepowtarzalność wyrobu. Tradycja i jakość ma swoją cenę, którą klienci płacą za dobry surowiec pochodzący często z czystych ekologicznie terenów oraz za gwarantujące jakość tradycyjne metody: pieczenia chleba na zakwasie czy pieczenia ciast według starych receptur.

Dziedzictwo kulinarne odgrywa dziś niezwykle ważną rolę w kreowaniu wizerunku każdego regionu.

3.11. Obszary sieci Natura 2000

Na obszarze gmin Adamówka, Jarosław, Kuryłówka, Sieniawa, Tryńcza, Wiązownica (Obszar Lokalnej Grupy Działania Kraina Sanu) zlokalizowane są trzy obszary sieci Natura 2000:

Mapa 1 Tereny Natura 2000

1) Dolina Dolnego Sanu (PLH180020) – powierzchnia 10176.64 ha. Obszar obejmuje najciekawsze i najbardziej cenne przyrodniczo fragmenty doliny Dolnego Sanu na odcinku Jarosław - ujście. Celem ochrony w obszarze jest zachowanie mozaiki siedliskowej charakterystycznej dla większych dolin rzecznych. Zidentyfikowano tu łącznie 14 typów siedlisk przyrodniczych z Załącznika I Dyrektywy Siedliskowej. Największe znaczenie mają kompleksy zbiorowisk przykorytowych (łągi wierzbowe, ziołorośla i pionierska roślinność na piaszczystych odsypach i namuliskach). Istotną rolę w dolinie odgrywają także różnego typu ekstensywnie użytkowane łąki oraz, szczególnie w północnej części obszaru, liczne starorzecza z bogatą florą wodną. Młode strome zbocza w okolicach Zarzecza i Krzeszowa, poza roślinnością ciepłolubną, obfitują w wysięki i wypływy wód podziemnych, na których wykształciły się łągi olszowe z masowym udziałem skrzypu olbrzymiego. Na suchych łąkach i pastwiskach oraz na krawędziach erozyjnych wykształcają się ciekawe zbiorowiska kserotermiczne. Florę i faunę cechuje znaczne bogactwo, wykazano tu 19 gatunków z Załącznika II DS. Występują tu istotne na poziomie regionalnym populacje *Maculinea teleius*, *M. nausithous*, *Lutra lutra* i *Aspius aspius*. W dolinie występują również takie gatunki jak *Orchis coriophora*, *Rosa gallica*, *Potentilla rupestris*, *Clematis recta*, *Trapanatans* czy *Mantis religiosa*. Obszar stanowi także istotny korytarz ekologiczny w tym dla ichtiofauny. Wody rzeki San i jej dopływów są siedliskiem cennych gatunków ryb z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. Dorzecze Sanu objęte jest krajowym programem restytucji ryb wędrownych (certy, troci wędrownej, łososia i jesiotra ostronosego) zaś jej dopływy na tym odcinku są wymieniane jako jedne z cieków dorzecza o walorach kwalifikujących je jako potencjalne tarliska anadromicznych ryb wędrownych i siedlisko ryb prądolubnych o znaczeniu europejskim.

2) PLH180007 Rzeka San – powierzchnia 1374.76 ha. Obszar obejmuje odcinek środkowego Sanu położony pomiędzy Sanokiem i Jarosławem. Jest to wartościowy przyrodniczo odcinek dużej podgórskiej rzeki o naturalnych brzegach i słabo przekształconym korycie. Ważna ostoja wielu gatunków ryb cennych z ochroniarskiego i gospodarczego punktu widzenia, zasiedlona m.in. przez zdecydowanie największą w kraju populację kielbia Kesslera, stanowiącą przypuszczalnie około 80% całej populacji tego gatunku na obszarze Polski. W części rzeki położonej poniżej Przemysła liczny jest kielb białopłetwy i boleń. Łącznie stwierdzono tu występowanie 8 gatunków ryb z Załącznika II

Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Występuje tu także liczna i stabilna osiadła populacja certy oraz jedna z najliczniejszych w Polsce populacji piekielnicy.

3) PLH180050 Starodub w Pełkiniach – powierzchnia 574.82 ha. Główny cel ochrony w obszarze stanowi liczna populacja (ponad 1000 osobników) staroduba łąkowego *Ostericum palustre*. Roślina zasiedla tu rozległe powierzchnie łąk, koncentrując się przede wszystkim na łąkach zmiennowilgotnych ze związku *Molinion*, we wschodniej części obszaru. Obszar stanowi miejsce występowania dobrze zachowanych i bogatych florystycznie łąk trzęślicowych oraz łąk świeżych i mokrych.

Tabela 8 *Możliwe zagrożenia wewnętrzne (wg standardowych formularzy danych Natura 2000)*

Kod i nazwa zagrożenia	PLH180007	PLH180020	PLH180050
A01 Uprawa		✓	
A02 zmiana sposobu uprawy		✓	
A07 stosowanie biocydów, hormonów i substancji chemicznych		✓	
A08 Nawożenie /nawozy sztuczne		✓	
B Leśnictwo		✓	
B01 zalesianie terenów otwartych		✓	
C01.01 Wydobywanie piasku i żwiru		✓	
C01.07 Inna działalność górnicza lub wydobywcza, nie wspomniana powyżej	✓	✓	
E01 Tereny zurbanizowane, tereny zamieszkałe		✓	
E03 Odpady, ścieki		✓	
E03.01 pozbywanie się odpadów z gospodarstw domowych / obiektów rekreacyjnych		✓	
F01 Akwakultura morska i słodkowodna		✓	
F02.03 Wędkarstwo		✓	
F03.01 Polowanie		✓	
F03.02.03 chwytanie, trucie, kłusownictwo	✓	✓	
G01.03 pojazdy zmotoryzowane		✓	
G02 Infrastruktura sportowa i rekreacyjna		✓	
J01 pożary i gaszenie pożarów		✓	
J02 spowodowane przez człowieka zmiany stosunków wodnych		✓	
J02.01 Zasypywanie terenu, melioracje i osuszanie - ogólnie			✓
J02.03 Regulowanie (prostowanie) koryt rzecznych i zmiana przebiegu koryt rzecznych		✓	
J02.05 Modyfikowanie funkcjonowania wód - ogólnie		✓	
J02.12 Tamy, wały, sztuczne plaże - ogólnie			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie standardowych formularzy danych Natura 2000

Żadne z przewidzianych w Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Kraina Sanu” przedsięwzięć nie zagraża obszarom Natura 2000. W ramach wdrażania operacji niezbędnych do realizacji Strategii nie przewiduje się działań rolnych, zalesień,

wydobycia, zabudowania ani eksploataowania przyrodniczego żadnego z obszarów Natura 2000 znajdującego się na terenie gmin objętych działaniem Lokalnej Grupy Działania Kraina Sanu.

3.12. Charakterystyka rolnictwa

Gminy przynależące do LGD mają charakter rolniczy. Niemal 56% powierzchni gminy stanowią użytki rolne, 39% pokrywają grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione. Niecałe 4% to grunty zabudowane i zurbanizowane, a pozostały odsetek to grunty pod wodami, nieużytki i inne tereny.

Gleby występujące na terenie objętym LSR zaliczane są do przeciętnych z ewidentną przewagą gruntów słabszych. Większość gleb należy do IV, V i VI klas bonitacyjnych. Najbardziej żyzne gleby występują w dolinach rzeki San, głównie w gminie Jarosław, gdzie dominują gleby dobrej i średniej klasy bonitacyjnej (II i III klasa).

Tabela 19 Powierzchnia geodezyjna obszaru LGD według kierunków wykorzystania

	Użytki rolne	Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	Grunty pod wodami	Grunty zabudowane i zurbanizowane	Użytki ekologiczne	Nieużytki i tereny różne	Powierzchnia ogółem ha
Adamówka	6291	6762	29	325	3	18	13428
Jarosław	10082	483	103	601	0	79	11348
Kuryłówka	7505	6003	151	489	2	44	14194
Sieniawa	6403	5702	128	480	0	52	12765
Tryńcza	5264	1215	139	355	0	33	7006
Wiązownica	10900	12252	335	719	104	88	24398
Obszar LSR	46445 ha /55,86%	32417 ha /39%	885 ha /1,06%	2969ha /3,57%	109 ha /0,13%	314ha /0,38%	83139 ha

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Przewaga słabej jakości gleb nie sprzyja rozwojowi rolnictwa. Gleby są jednak nieskażone i odznaczają się wysokimi walorami ekologicznymi. Mogą mieć zastosowanie w uprawach zdrowej żywności oraz działalności pozarolniczej, a jednocześnie przyczyniają się do ogólnej oceny obszaru jako czystego ekologicznie. Stan ekologiczny gleb uznano za ich istotny czynnik diagnostyczny. Stopień zanieczyszczenia chemicznego gleb jest znikomy. Nie stwierdza się wpływu emisji przemysłowych na poziom zawartości metali ciężkich i aktywności promieniotwórczej w glebie.

Z Powszechnego Spisu Rolnego³ przeprowadzonego w 2010 r. (najnowsze dostępne dane) wynika, że na terenie obszaru LGD istniało 8 453 rolnych gospodarstw domowych, z czego ponad 91% utrzymywało się z działalności rolniczej, a niecałe 9% z pozarolniczej działalności gospodarczej. Zamieszczona w dalszej części tabela prezentuje obraz

³ Powszechnym Spisem Rolnym 2010 zostały objęte gospodarstwa rolne osób fizycznych i prawnych oraz jednostek organizacyjnych nie mających osobowości prawnej. Ogółem w Powszechnym Spisie Rolnym 2010 badaniem objętych zostało ok. 1,8 mln podmiotów.

gospodarstw domowych w poszczególnych gminach oraz źródła dochodów w tych gospodarstwach.

Tabela 9. Gospodarstwa domowe z dochodami z różnych źródeł

	Adamówka	Jaroslów	Kuryłówka	Sieniawa	Tryńcza	Wiązownica	Obszar LSR
ogółem, w tym	824	1843	1024	1097	1599	2066	8453
z dochodem z działalności rolniczej	739	1759	1015	922	1343	1857	7671
z dochodem z emerytury i renty	168	850	494	359	747	964	3582
z dochodem z pozarolniczej działalności gospodarczej	197	248	98	226	328	297	1394
z dochodem z pracy najemnej	271	902	494	428	736	1091	3922
z dochodem z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą	28	131	174	46	72	153	604
bez dochodów z działalności rolniczej	85	84	9	176	256	209	719
bez dochodów z emerytury i renty	656	993	531	738	852	1102	4872
bez dochodów z pozarolniczej działalności gospodarczej	626	1595	926	872	1271	1769	7059
bez dochodów z pracy najemnej	553	942	531	669	863	975	4533
bez dochodów z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą	796	1712	850	1051	1528	1913	7850

Źródło: Powszechny Spis Rolny 2010 wg siedziby gospodarstwa, Główny Urząd Statystyczny w Warszawie

Tabela 21 Gospodarstwa z uprawą wg rodzaju i powierzchni zasiewów

	Adamówka	Jaroslów	Kuryłówka	Sieniawa	Tryńcza	Wiązownica	Obszar LSR
Ogółem	583	1336	874	698	1059	1398	5948
zboża	535	1216	847	650	909	1184	5341
ziemniaki	403	885	603	537	835	1075	4338
buraki cukrowe	5	77	8	8	25	19	142
rzepak	5	186	5	5	26	75	302
strączkowe	0	35	5	4	7	18	69
warzywa gruntowe	32	72	46	59	178	58	445

Źródło: Powszechny Spis Rolny 2010 wg siedziby gospodarstwa, GUS

Uprawą roślin zajmowało się 5 948 gospodarstw. Wśród upraw dominowało zboże (uprawiane w 5 341 gospodarstwach) oraz ziemniaki (uprawiane w 4 338 gospodarstwach). W 528 gospodarstwach zajmowano się uprawami przemysłowymi, w 445 gospodarstwach uprawiano warzywa gruntowe, w 302 rzepak i rzepik, w 142 uprawiało buraki cukrowe, 69 – warzywa strączkowe.

IV. ANALIZA SWOT OBSZARU LGD

Analiza SWOT przeprowadzona została w kilku fazach. W pierwszej, przygotowawczej fazie wyszczególniono elementy diagnostyczne uzyskane na podstawie analizy dokumentów źródłowych (w tym publikacji dotyczących lokalnej historii i tradycji, uwarunkowań przyrodniczych, geograficznych, danych GUS, strategicznych dokumentów gminnych itp.). Uzyskane dane zostały wykorzystane w drugiej fazie prowadzenia analizy SWOT, jako materiał pomocniczy do analizy „uspołecznionej”, tj. z udziałem przedstawicieli środowisk lokalnych Krainy Sanu, reprezentujących sektor społeczny, prywatny i publiczny.

W tym przypadku zastosowano technikę „burzy mózgów”. Rezultatem analizy było zdefiniowanie i skompletowanie przez przedstawicieli środowisk lokalnych szerokiej gamy czynników określających słabe i mocne strony obszaru w różnorodnych aspektach, a także grupy czynników sprzyjających rozwojowi obszaru i stanowiących ograniczenia przyszłego rozwoju Krainy Sanu. Wzięto również pod uwagę zrealizowane badania ankietowe.

Kolejna faza opracowania SWOT polegała na wyselekcjonowaniu w poszczególnych kategoriach (słabych i mocnych stron, szans i zagrożeń) tych czynników, które mają istotne znaczenie dla mikroregionu Krainy Sanu.

Wyselekcjonowane czynniki określające perspektywy rozwoju obszaru Krainy Sanu prezentuje zamieszczona poniżej analiza SWOT.

Analiza SWOT

Mocne strony	Odniesienie do diagnozy	Słabe strony	Odniesienie do diagnozy
1. zwiększające się zainteresowanie rolników prowadzeniem działalności pozarolniczej	rozdział 3.1, rozdział 3.12	1. rozdrobnienie i niska rentowność małych gospodarstw rolnych	rozdział 3.12.
2. korzystne położenie w stosunku do ważniejszych lub większych ośrodków	rozdział 1.2. rozdział 3.7	2. przewaga słabej ilości gleb	rozdział 3.12.
3. droga krajowa przebiegająca przez obszar	rozdział 3.7 rozdział 3.1.	3. brak umiejętności podejmowania samodzielnych działań nakierowanych na rozwój zawodowy lub lokalnej społeczności	rozdział 3.1.
4. dobry stan infrastruktury technicznej: gazociągi, wodociągi, elektryczność, telefony, Internet	rozdział 3.7, rozdział 3.12.	4. słaba innowacyjność w działalności rolniczej i pozarolniczej	rozdział 3.12.
5. dobry poziom bezpieczeństwa publicznego	rozdział 3.1.	5. niski poziom rozwoju mikroprzedsiębiorstw	rozdział 3.3.
6. duża ilość oddolnych inicjatyw	rozdział 3.5	6. wysoki poziom bezrobocia	rozdział 3.4.
7. wiedza i umiejętności w zakresie tradycyjnego rękodzieła, sztuki	rozdział 3.8.	7. migracja zarobkowa młodych mieszkańców	rozdział 3.1.

8. kultywowanie lokalnych tradycji i obrzędów	rozdział 3.8.	8. niska aktywność zawodowa i ekonomiczna mieszkańców	rozdział 3.1.
9. duża ilość produktów tradycyjnych wpisanych na listę ministerialną	rozdział 3.10.	9. słabość organizacyjna, techniczna organizacji pozarządowych	rozdział 3.1.
10. zabytki związane ze znanymi postaciami i wielokulturową społecznością,	rozdział 3.8	10. niewystarczająca promocja zintegrowana	rozdział 3.1.
11. pozostałości dawnych rodów magnackich	rozdział 3.8.	11. niedostateczne wykorzystywanie lub zaniedbanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych w prowadzonej działalności dochodowej	rozdział 3.1.
12. istniejące trasy turystyczne, w tym sieć certyfikowanych tras nordicwalking	rozdział 3.9. rozdział 3.1.	12. niewystarczająca infrastruktura turystyczna	rozdział 3.8.
13. walory ekologiczne - czyste powietrze, gleby i wody	rozdział 3.9. rozdział 3.11.	13. niedostateczna ilość i jakość usług oraz produktów w turystyce wiejskiej	rozdział 3.1.
14. atrakcyjne ukształtowanie terenu, duża ilość rzek, potoków, oczek wodnych, lasów	rozdział 3.9.	14. zły stan techniczny wielu zabytków architektury	rozdział 3.7.
15. OCHK, rezerwaty, pomniki przyrody, osobliwości przyrody	rozdział 3.9, rozdział 3.11	15. sezonowość oferty turystycznej	rozdział 3.1
		16. brak kompleksowej oferty związanej z promowaniem i rozwojem zasobów kulturowo-historycznych i przyrodniczych	rozdział 3.1.
		17. niedostateczny stan techniczny istniejących obiektów dla potrzeb rekreacji i sportu	rozdział 3.1.
		18. niedostateczne wyposażenie obiektów kultury, rekreacji i sportu	rozdział 3.1.

Szanse	Odniesienie do diagnozy	Zagrożenia	Odniesienie do diagnozy
1. bliskość ważnych węzłów komunikacyjnych, szlaków drogowych	rozdział 3.2.	1. konkurencyjność sąsiednich obszarów	rozdział 3.1.
2. korzystne sąsiedztwo ośrodków gospodarczych oraz kulturalnych	rozdział 3.7.	2. atrakcyjne zarobki na rynkach europejskich przyciągające młodych ludzi	rozdział 3.3.
3. programy zewnętrznego wsparcia finansowego na rozwój lokalny w różnorodnych sferach	rozdział 3.1.	3. wysokie koszty prowadzenia działalności gospodarczej	rozdział 3.1.
4. rozwój technologii teleinformatycznych	rozdział 3.1.	4. mało skuteczne działania urzędów pracy pod kątem pozyskiwania miejsc pracy	rozdział 3.3.
5. mechanizmy sprzyjające dywersyfikacji przedsiębiorczości na obszarach wiejskich	rozdział 3.2.	5. skomplikowane procedurę i wysokie wymogi przy pozyskiwaniu zewnętrznego finansowania, zwłaszcza przez podmioty o małym doświadczeniu	rozdział 3.1.
6. unikatowe zasoby kulturowe w najbliższym otoczeniu - Leżajsk, Przeworsk, Jarosław	rozdział 3.7.	6. bariery instytucjonalne przy rewitalizacji obiektów zabytkowych	rozdział 3.7.
7. duża ilość turystów i pielgrzymów w sąsiednich miejscowościach	rozdział 3.8, rozdział 3.2.	7. wysokie koszty wprowadzenia produktów i usług na rynek	rozdział 3.2.
8. rosnące zainteresowanie tradycyjnymi produktami ekologicznymi, lokalnymi i kulturą lokalną, turystyką oraz agroturystyką	rozdział 3.9.	8. wysokie koszty wytwarzania tradycyjnych produktów rękodzieła i produktów kulinarnych	rozdział 3.10.
9. powrót do tradycyjnego wytwarzania produktów kulinarnych i rękodzieła	rozdział 3.10.	9. powszechna dominacja tanich produktów	rozdział 3.10.

Źródło: Opracowanie własne

Na podstawie analizy SWOT i analizy problemów zidentyfikowanych na spotkaniach konsultacyjnych oraz badaniach społecznych, można sformułować następujące wnioski:

1. Głównym problemem na obszarze LGD jest bezrobocie i mała ilość nowych miejsc pracy, powodujące w dalszej konsekwencji emigrację młodych osób.
2. Mieszkańcy obszaru LGD deklarują gotowość pozyskiwania wiedzy i doświadczenia z zakresu:
  - a. prowadzenia działalności gospodarczej,
  - b. tworzenia nowych miejsc pracy,
  - c. udziału w szkoleniach umożliwiających uzyskanie zewnętrznych środków pomocowych.

3. Na obszarze działania LGD nie utworzono instytucji otoczenia biznesu oraz rynku pracy.
4. Na obszarze działania LGD obserwuje się wzrastający poziom aktywności społecznej mieszkańców, ale brak wiedzy i doświadczenia we wdrażaniu przedsięwzięć na rzecz rozwoju lokalnego ogranicza tę aktywność.
5. Obserwuje się wzrastający potencjał organizacyjny i techniczny organizacji pozarządowych działających na terenie LGD, czemu sprzyja pozyskiwanie zewnętrznych dofinansowań.
6. Niedostatecznie wykorzystane lokalne zasoby przyrodnicze z powodu słabo rozwiniętej infrastrukturą turystyczną wpływają na niewielki poziom zainteresowania regionem pod kątem turystycznym.
7. Braki w wyposażeniu obiektów kultury, rekreacji i sportu oraz brak liderów lokalnych organizacji wpływają na niewystarczająco bogatą ofertę w tym zakresie.

Tak określona perspektywa, oparta na analizie SWOT, została przyjęta jako horyzont planowania celów, a następnie przedsięwzięć i działań stanowiących jednocześnie odpowiedź na samą analizę SWOT. Wraz z analizą SWOT stała się ona także punktem wyjścia do określenia wizji rozwoju Krainy Sanu.

Analiza pozwoliła też na identyfikację grup defaworyzowanych. Wśród nich wymienia się **osoby bezrobotne**, zwłaszcza osoby bezrobotne długotrwale. Tej grupie poświęca się dużo uwagi w procesie planowania strategicznego, bowiem trudno osiągnąć jakikolwiek rozwój, gdy w społeczności lokalnej wiele osób pozostaje bez zatrudnienia gwarantującego możliwość zarobkowania i zaspokajania najpilniejszych potrzeb. Wśród defaworyzowanych znajdują się też młodzi ludzie, wchodzący w okres uprawniający do zatrudnienia, głównie **absolwenciskół i wyższych uczelni**. Z myślą o potencjale i kreatywności tych osób w ramach LSR planuje się działania z zakresu rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw oraz tworzenia miejsc pracy.

Inne grupy zauważone w społecznościach lokalnych, wymagające pewnego zaangażowania społeczności lokalnych to między innymi **rodziny wychowujące dzieci**, zwłaszcza rodziny w trudniejszej sytuacji ekonomicznej. Z myślą o rodzinach zaplanowano działania zmierzające do promowania regionu, sportu i turystyki rodzinnej, angażującej zarówno dorosłych jak i dzieci.

V. CELE I WSKAŹNIKI

W oparciu o przeprowadzoną diagnozę oraz wykonaną analizę SWOT dla Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na Obszarze Funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania „Dolina Sanu” zdefiniowano jeden cel ogólny, wskazujący iż rozwój lokalny powinien zmierzać do **wzrostu zamożności mieszkańców przy równoczesnym zachowaniu stanu środowiska naturalnego**. Cel ogólny jest nawiązaniem do Lokalnej Strategii Rozwoju z lat 2007-2014, bowiem mimo osiągnięcia zakładanych wskaźników rozwój lokalny obszaru powinien być w dalszym ciągu przedmiotem zainteresowania wszystkich interesariuszy.

Opracowując niniejszą strategię założono, że realizacja celu głównego będzie możliwa dzięki realizacji pięciu celów szczegółowych, które zostały przedstawione poniżej w zestawieniu tabelarycznym z odwołaniem do analizy SWOT, która jednocześnie jest podsumowaniem diagnozy. Formułując cele odwołano się do słabych stron obszaru LGD, uznając że jest to priorytetowy problem mieszkańców zaś istniejący potencjał czyli mocne strony obszaru będą umożliwiały podjęcie działań prowadzących do osiągnięcia wszystkich zakładanych celów.

Tabela 22 Cele szczegółowe oraz odwołanie do analizy SWOT

Lp.	Cel szczegółowy	Odwołanie do analizy SWOT
1	Różnicowanie działalności, zakładanie i rozwój małych przedsiębiorstw i tworzenie nowych miejsc pracy.	Duże bezrobocie oraz brak zakładów pracy i miejsc pracy.
2	Zrównoważony rozwój infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich.	Słabo rozwinięta infrastruktura techniczna, społeczna i turystyczna
3	Przeciwdziałanie skutkom zmian klimatycznych, ochrona powietrza i rozwój gospodarki niskoemisyjnej na obszarze działania LGD.	Brak wzorców postaw i działań w trosce o ochronę środowiska naturalnego.
4	Budowanie społeczeństwa obywatelskiego oraz tożsamości lokalnej.	Brak profilaktycznych programów aktywizujących mieszkańców.
5	Rozwój i promocja turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD.	Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna.

Źródło: Opracowanie własne

Cele strategii są zgodne z celami Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, wyznaczonymi dla rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020, oraz poszczególnymi Priorytetami PROW, co prezentuje tabela zamieszczona w dalszej części rozdziału.

Tabela 23 Zgodność celów szczegółowych strategii z priorytetami PROW na lata 2014-2020

Lp.	Priorytet PROW	Numer celu strategii LGD
1	Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie i leśnictwie i na obszarach wiejskich	Cel numer 1, cel numer 2
2	Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych;	Cel nr 1, cel nr 2, cel nr 5
3	Poprawa organizacji łańcuch żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie;	Cel nr 1
4	Odtwarzanie, ochrona i wzmocnienie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa;	Cel nr 3
5	Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym.	Cel nr 3
6	Zwiększenie włączenia społecznego, ograniczenie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich	Cel nr 1, cel nr 4

Źródło: Opracowanie własne

Realizacja celów Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na Obszarze Funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania odbywać się będzie przy wykorzystaniu środków własnych podmiotów podejmujących realizację działań prowadzących do osiągnięcia celów oraz mechanizmów finansowych przewidzianych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Wdrażanie operacji odbywać się będzie z zastosowaniem przepisów prawa krajowego, wytycznych opracowanych przez Instytucje Zarządzające wdrażaniem PROW oraz procedur opracowanych przez Radę Lokalnej Grupy Działania. Przedsięwzięcia (operacje) realizowane w ramach Strategii obejmują między innymi umożliwienie zakładania działalności gospodarczej, w tym rozwój działalności pozarolniczej, promowanie lokalnych produktów, w tym nie tylko produktów rolnych ale też wyrobów lokalnych twórców i propagatorów kultury i tradycji.

Osoby bezrobotne chcące założyć działalność gospodarczą nie mają wystarczających środków finansowych do realizacji swoich planów i zasadnym było ustanowienie premii dla osób chcących rozpocząć **działalność gospodarczą** w wysokości **100 tys zł**.

Premia będzie wypłacana w dwóch transzach, z tym że:

- 1) Pierwsza transza pomocy obejmuje 80% pomocy kwoty przyznanej pomocy;
- 2) Druga transza pomocy obejmuje 20% kwoty przyznanej pomocy i zostanie wypłacona, jeżeli operacja zostanie zrealizowana zgodnie z opracowanym biznesplanem.

Preferuje się operacje, których wnioskodawca lub osoba planowana do zatrudnienia w wyniku realizacji tej operacji należy do grup defaworyzowanych ze względu na dostęp do rynku pracy. Grupami defaworyzowanymi są: osoby bezrobotne, absolwenci szkół wyższych i uczelni oraz rodziny wychowujące dzieci. Wynika to ze zdiagnozowanych uwarunkowań społeczno-gospodarczych występujących na obszarze działania LGD.

Pozostali beneficjenci będą mieli możliwość ubiegania się o wsparcie finansowe na **rozwój działalności** w wysokości **150 tys. zł**, które będą podlegały refundacji do wysokości 70% przyznanego wsparcia. Założona wysokość refundacji umożliwi większy rozwój istniejącej już działalności gospodarczej. Tylko takie rozwiązanie pozwoli na optymalne skorzystanie ze wsparcia.⁴

Istotną część planowanych operacji skupia się na promocji regionu oraz rozwijaniu turystyki, krzewieniu kultury i pielęgnowaniu tradycji lokalnych. Planowane przedsięwzięcia w wielu przypadkach wykorzystują dobre praktyki z okresu programowania 2007-2013. Wiele z nich ma charakter innowacyjny, np.; wprowadzanie szkoleń z zakresu ochrony środowiska lub odnawialnych źródeł energii. Osiągnięcie celów LSR będzie możliwe dzięki wdrażaniu zróżnicowanych operacji w tym konkursów, operacji grantowych i projektów współpracy. Planowana jest współpraca z innymi LGD w tym Lokalną Grupą Działania „Z tradycją w Nowoczesność”, LGD Pogórze Przemysko Dynowskie i partnerem zagranicznym. Zaplanowano realizację projektu współpracy międzynarodowej i projektu współpracy międzyregionalnej. Projekt międzyregionalny przyczyni się do podniesienia atrakcyjności turystycznej i kulturalnej obszaru 3 partnerkich LGD oraz zwiększenia aktywności i integracji społecznej różnych grup odbiorców w różnych przedziałach wiekowych poprzez utworzenie siłowni na świeżym powietrzu. Projekt współpracy międzynarodowy przyczyni się do promocji dziedzictwa kulturowego oraz kulinarnych produktów i usług lokalnych.

Dla planowanych celów zdefiniowano realne do osiągnięcia wskaźniki, opierając się głównie na doświadczeniach z wdrażania strategii rozwoju lokalnego w okresie 2007-2013. Wskaźniki są adekwatne do planowanych przedsięwzięć oraz możliwe do porównywania (monitorowania) w ustalonych okresach. Większość wskaźników stanowią liczby np. liczba nowo utworzonych miejsc pracy, liczba inicjatyw lokalnych itp.

Monitorowanie wskaźników odbywać się będzie poprzez stosowanie prostych narzędzi badawczych. W procesie monitorowania postępu wdrażania strategii zostaną wykorzystane metody i techniki partycypacyjne, jak opisano w rozdziale II.

Szczegółowy zakres celów i działań (operacji) oraz wskaźniki ich realizacji zamieszczono w zestawieniu tabelarycznym na kolejnych stronach niniejszego rozdziału.

---

⁴ Zaktualizowano 14.11.2016 r.

1.0	Cel ogólny	Wzrost zamożności mieszkańców przy równoczesnym zachowaniu stanu środowiska naturalnego					
1.1	Cele szczegółowe	Różnicowanie działalności, zakładanie i rozwój małych przedsiębiorstw i tworzenie nowych miejsc pracy					
1.2		Zrównoważony rozwój infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich					
1.3		Przeciwdziałanie skutkom zmian klimatycznych, ochrona powietrza i rozwój gospodarki niskoemisyjnej na obszarze działania LGD					
1.4		Budowanie społeczeństwa obywatelskiego oraz tożsamości lokalnej					
1.5		Rozwój i promocja turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD					
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	jednostka miary	Stan początkowy rok 2013	plan na 2023 rok	Źródło danych / sposób pomiaru	
w.1.0.1		Aktywizacja mieszkańców obszaru LGD poprzez udział w imprezach o charakterze promocyjnym lub kulturalnym	osoby	4525	6500	Dane własne LGD	
w.1.0.2		Powstanie nowych miejsc pracy poprzez realizację LSR	pełny etat średnioroczny	0	23	Dane własne , dane przekazane przez beneficjentów	
w.1.0.3		Nabycie świadomości na temat przeciwdziałania zmian klimatu, ochrony środowiska, innowacyjności	osoby	0	240	Listy obecności	
w.1.0.4		Większa atrakcyjność obszaru LGD pod względem społecznym, turystycznym, kulturowym, przyrodniczym, gospodarczym	osoby	73	1000	Badanie ankietowe dot. atrakcyjności turystycznej obszaru LGD	
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	jednostka miary	Stan początkowy rok 2013	plan na 2023 rok	Źródło danych / sposób pomiaru	
w.1.1		Różnicowanie działalności, zakładanie i rozwój małych przedsiębiorstw i tworzenie nowych miejsc pracy	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem)	Pełny etat średnioroczny	0	23	Dane własne LGD, dane przekazane przez beneficjentów
w.1.2		Zrównoważony rozwój infrastruktury technicznej i społecznej na	Liczba osób korzystających z nowej lub zmodernizowanej infrastruktury technicznej w zakresie włączenia społecznego	[os]	0	300	Dane własne ,dane przekazane przez beneficjentów

	obszarach wiejskich					
w.1.3	Przeciwdziałanie skutkom zmian klimatycznych , ochrona powietrza i rozwój gospodarki niskoemisyjnej na obszarze działania LGD	Liczba osób przeszkolonych w zakresie ochrony środowiska	[os]	0	50	Dane własne LGD
w.1.4	Budowanie społeczeństwa obywatelskiego oraz tożsamości lokalnej	Liczba osób które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD	[os]	0	25	Dane własne LGD/ewidencja doradztwa
		Liczba osób przeszkolonych	[os]	0	23	Dane własne LGD
		Liczba osób oceniających szkolenie jako adekwatne do oczekiwań	[os]	0	23	Ankiety oceniające szkolenie,zbiórce podsumowanie szkoleń
		Liczba projektów wykorzystujących lokalne zasoby przyrodnicze, kulturowe, historyczne, turystyczne i produkty lokalne	[szt]	0	2	Dane własne LGD,
		Liczba mieszkańców korzystających z siłowni zewnętrznych	[szt]	0	2000	Dane własne LGD

		Liczba wydanych materiałów promocyjnych (mapy)	[szt]	0	5000	Dane własne LGD
		Liczba siłowni na wolnym powietrzu	[szt]	0	6	Dane własne LGD
w.1.5	Rozwój i promocja turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD	Liczba osób korzystających z obiektów nowopowstałej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej w ramach realizacji LSR	[os]	0	300	Dane własne LGD , dane przekazane przez beneficjentów
		Liczba osób, które skorzystały z miejsc noclegowych na obszarze LGD dzięki promocji LGD	[os]	11 788	11 888	Dane własne LGD ,
		Wzrost liczby osób korzystających z infrastruktury rekreacyjnej	[os]	4721	7721	Dane własne LGD, dane przekazane przez beneficjentów
		Liczba osób pozytywnie oceniających działania promocyjne LGD Stowarzyszenie „Kraina Sanu”	[os]	0	300	Dane własne LGD

Przedsięwzięcia Celu 1		Grupa docelowa	Sposób realizacji*	Wskaźniki produktu				
				nazwa	jednostka miary	wartość		Źródła danych/sposób pomiaru
						początkowa rok 2013	końcowa rok2023	
1.1.1	Dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej dla osób chcących rozpocząć działalność gospodarczą	Mieszkańcy, grupy defaworyzowane	Konkurs	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	[szt]	0	15	Dane o zakończonych projektach, dane z wniosków, dane otrzymane od beneficjentów
1.1.2	Subsydiowanie zatrudnienia, tworzenie nowych miejsc pracy i doposażanie miejsc pracy	Mieszkańcy obszaru, przedsiębiorcy	Konkurs	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	[szt]	0	8	Dane o zakończonych projektach

Przedsięwzięcia Celu 2		Grupa docelowa	Sposób realizacji*	Wskaźniki produktu				
				nazwa	jednostka miary	wartość		Źródła danych/sposób pomiaru
						początkowa rok 2013	końcowa rok 2023	
1.2.1	Poprawa infrastruktury turystycznej, sportowo-rekreacyjnej, kulturalnej	Mieszkańcy	konkurs	Liczba nowych/przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	[szt]	0	6	Dane własne LGD , dane przekazane przez beneficjentów
1.2.2	Budowa lub rozbudowa placów zabaw	Mieszkańcy, w tym dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym	konkurs	Liczba nowych / przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	[szt]	0	1	Dane własne LGD, dane przekazane przez beneficjentów

Przedsięwzięcia Celu 3		Grupa docelowa	Sposób realizacji *	Wskaźniki produktu				
				nazwa	jednostka miary	wartość		Źródła danych/sposób pomiaru
						początkowa rok 2013	końcowa rok 2023	
1.3.1	Edukacyjne imprezy plenerowe promujące ochronę środowiska oraz efektywność energetyczną	Mieszkańcy	aktywizacja	Liczba wydarzeń/imprez adresowanych do mieszkańców	[szt]	0	6	Dane własne LGD

Przedsięwzięcia Celu 4		Grupa docelowa	Sposób realizacji*	Wskaźniki produktu				
				nazwa	jednostka miary	wartość		Źródła danych/sposób pomiaru
						początkowa rok 2013	końcowa rok 2023	
1.4.1	Wizyty studyjne w obszarze wzmocnienia spójności społecznej i promowania dobrych praktyk	Członkowie LGD	Aktywizacja	Liczba spotkań/wydarzeń	[szt]	0	2	Dane własne LGD

1.4.2	Szkolenia dla pracowników biura LGD	Pracownicy biura LGD	Koszty bieżące	Liczba szkoleń	[szt]	0	7	Dane własne LGD, zaświadczenia /certyfikaty poświadczające udział w szkoleniu
1.4.3	Szkolenia dla organów LGD	Członkowie organów LGD	Koszty bieżące	Liczba szkoleń	[szt]	0	7	Dane własne LGD, zaświadczenia/certyfikaty poświadczające udział w szkoleniu
1.4.4	Indywidualne doradztwo w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację operacji, świadczone w biurze LGD	Mieszkańcy przedsiębiorcy grupy defaworyzowane beneficjenci	Koszty bieżące	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	[szt]	0	100	Dane własne LGD – ewidencja doradztwa
1.4.5	Szkolenia dla grup defaworyzowanych	Przedstawiciele grup defaworyzowanych	Aktywizacja	Liczba szkoleń	[szt]	0	1	Dane własne LGD, zaświadczenia/certyfikaty poświadczające udział w szkoleniu
1.4.6	Współpraca LGD z innymi podmiotami w tym z partnerem zagranicznym w zakresie wykorzystania lokalnych zasobów: przyrodniczych, kulturowych, historycznych, turystycznych oraz produktów lokalnych	Mieszkańcy, członkowie LGD	Projekt współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy międzynarodowej	[szt]	0	1	Dane własne LGD

1.4.7	Współpraca LGD z innymi podmiotami w zakresie wykorzystania lokalnych zasobów przyrodniczych, turystycznych	Mieszkańcy, członkowie LGD	Projekt współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy międzyregionalnej	[szt]	0	1	Dane własne LGD
Przedsięwzięcia Celu 5		Grupa docelowa	Sposób realizacji *	Wskaźniki produktu				
				nazwa	jednostka miary	wartość		Źródła danych/sposób pomiaru
		początkowa rok 2013	końcowa rok 2023					
1.5.1	Opracowanie, wydruk i dystrybucja wydawnictw (folderów) oraz materiałów promujących region, gadżetów promocyjnych	Mieszkańcy, turyści	Aktywizacja	Liczba opracowanych materiałów, gadżetów, promocyjnych	[szt]	0	1800	Kolportaż materiałów promocyjnych
1.5.2	Działania aktywizujące środowiska lokalne	Mieszkańcy, grupy defaworyzowane, NGO	Projekt grantowy	Liczba operacji	[szt]	0	6	Umowy zawarte z podmiotami wdrażającymi projekty.
1.5.3	Promocja obszaru objętego LSR, w tym wspólna promocja produktów i usług	Mieszkańcy, NGO,	Projekt grantowy	Liczba operacji	szt	0	6	Liczba umów z grantobiorcami.

lokalnych									
-----------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

*(konkurs, projekt grantowy, koszty bieżące, projekt współpracy, aktywizacja.)

VI. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU.

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na Obszarze Działania Stowarzyszenia Kraina Sanu realizowana będzie z zachowaniem poniższych zasad:

1. Wsparcie realizacji operacji w ramach LSR oraz wsparcie na wdrażanie projektów współpracy będzie udzielane zgodnie z warunkami określonymi ustawą RLKS, ustawą PROW, ustawą EFMR, oraz umową ramową w ramach dostępnych środków, zgodnie z planem finansowym określonym w LSR, na podstawie odrębnych umów.
2. Podmioty/Wnioskodawcy ubiegający się o wsparcie będą zobowiązane złożyć wnioski o dofinansowanie operacji zgodny z obowiązującymi przepisami prawa wspólnotowego (UE), krajowego, zwłaszcza w zakresie prawa budowlanego, prawa energetycznego i prawa ochrony środowiska.
3. Wsparcie realizacji operacji w ramach LSR będzie udzielane zgodnie z zasadami konkurencyjności, jawności oraz przejrzystości w zakresie wydatkowania środków finansowych.
4. Wsparcie realizacji operacji w ramach LSR będzie udzielane podmiotom, które złożą wnioski na realizację przedsięwzięć wpisujących się w określone cele strategii.

W ramach wdrażania LSR realizowane będą projekty konkursowe, projekty grantowe oraz dwa projekty współpracy, projekt krajowy i projekt międzynarodowy. Projekt krajowy realizowany będzie w partnerstwie trzech Lokalnych Grup Działania; LGD Stowarzyszenie „Z Tradycją w Nowoczesność”, LGD „Pogórze Przemysko-Dynowskie oraz Stowarzyszenie „Kraina Sanu”- LGD. Głównym celem projektu będzie „Podniesienie atrakcyjności turystycznej i kulturalnej obszaru trzech partnerskich LGD oraz zwiększenie aktywności i integracji społecznej różnych grup odbiorców, w różnych przedziałach wiekowych, poprzez utworzenie siłowni na świeżym powietrzu.

Projekt współpracy polegał będzie na wspólnej promocji obszaru dwóch LGD, w szczególności promocji dziedzictwa kulturowego oraz kulinarnych produktów i usług lokalnych. Głównym celem projektu będzie: „Promocja obszaru i produktów lokalnych partnerskich Lokalnych Grup Działania”.

Ustalenie takiego sposobu wdrażania operacji jest wynikiem konsultacji społecznych oraz partycypacji społeczności lokalnej w procesie przygotowania Strategii. Szczegółowe warunki udzielana wsparcia zostaną określone w procedurach wyboru i oceny operacji do dofinansowania. ***Procedury zostaną udostępnione opinii publicznej poprzez zamieszczenie ich na stronie internetowej Lokalnej Grupy Działania oraz w dostępnych miejscach publicznych przeznaczonych na publikację tego typu informacji.***

Procedura wyboru operacji oraz kryteria wyboru operacji zostały opracowane w sposób uwzględniający najwyższy poziom partycypacji społecznej. Regulamin wyboru operacji do dofinansowania zawiera kryteria zgodne z kryteriami określonymi przez wytyczne w zakresie dofinansowania operacji ze środków PROW.

Procedura naboru wniosków o dofinansowanie operacji w ramach LSR została opracowana przez grupy interesariuszy społecznych podczas spotkań roboczych i zatwierdzona przez Walne Zgromadzenie Członków Lokalnej Grupy Działania.

Procedury opisujące zasady wyboru i oceny operacji oraz kryteria wyboru mają na celu zagwarantowanie jak największej poprawności oraz jawności wdrażania przedsięwzięć prowadzących do osiągnięcia celów LSR.

W procesie wdrażania Strategii uwzględnia się szeroko rozumianą ***innowacyjność***, w tym między innymi wszelkie inicjatywy i przedsięwzięcia, które angażują społeczność lokalną, dają możliwość wdrażania inicjatyw oddolnych, pochodzących od społeczności

lokalnych aplikujących o dofinansowanie projektów grantowych i konkursowych. Innowacyjność w działaniach LSR to też możliwość tworzenia sieci współpracy promujących produkty lokalne oraz wszelkie formy współpracy pomiędzy podmiotami lokalnymi.

VII. PLAN DZIAŁANIA

Plan działania przedstawia ujęcie wszystkich przedsięwzięć z podziałem na planowane wsparcie w określonym okresie czasu. Przedsięwzięcia są rozłożone równomiernie pomiędzy lata 2016-2018 a 2019-2021 tak, aby można było zrealizować ponad 50% wskaźników w pierwszym okresie wdrażania Strategii.

Intencją LGD jest realizacja projektów współpracy już w pierwszym okresie wdrażania Strategii. W ramach wdrażania Strategii realizowane będą różnorodne działania promocyjne, m.in.: prowadzenie strony internetowej, plakaty, ulotki, foldery, oraz inne formy.

Plan działania wskazujący harmonogram wdrażania poszczególnych przedsięwzięć, a tym samym proces osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu stanowi załącznik nr 3 do niniejszej strategii.

VIII. BUDŻET LSR

Zamieszczony w poprzednim rozdziale oraz załączniku do niniejszej Strategii Plan działania wskazuje wszystkie wydatki, jakie zaplanowano na przeprowadzenie operacji w ramach LSR. Konstrukcja budżetu opiera się głównie na zaplanowanych przedsięwzięciach, prowadzących do uzyskania rezultatów wskazujących osiągnięcie celu głównego i celów szczegółowych Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na Obszarze Działania Stowarzyszenia Kraina Sanu.

Budżet zaplanowano z uwzględnieniem przepisów Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020”.

Dla konstrukcji budżetu przyjęto, że finansowane przedsięwzięcia powinny:

1. służyć rozwojowi społeczności lokalnej i przynieść trwałe i widoczne zmiany w jej funkcjonowaniu.
2. umożliwić zmniejszenie bezrobocia i wykluczenia społecznego.
3. zagwarantować jak największy udział społeczności lokalnych w tworzeniu warunków do rozwoju lokalnego.

Konstrukcja budżetu umożliwia pełną realizację zakładanych celów strategicznych, które zaplanowano na podstawie szczegółowej diagnozy lokalnej oraz analizy SWOT.

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na Obszarze Działania Stowarzyszenia Kraina Sanu jest strategią jednofundusową. Środki na jej realizację w głównej mierze opierają się na funduszach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz środkach stanowiących wkład własny podmiotów ubiegających się o wsparcie.

Szczegółowy podział środków budżetowych na wdrażanie Strategii prezentuje załącznik nr 4 do niniejszej Strategii.

IX. PLAN KOMUNIKACJI

Celem planu komunikacji jest informowanie mieszkańców o stanie realizacji LSR (w tym o stopniu osiągnięcia celów i wskaźników), oraz informowanie potencjalnych wnioskodawców o zasadach i kryteriach udzielania wsparcia z budżetu LSR. Zakłada się, że intensyfikacja przekazu dotyczącego praktycznych aspektów realizacji zapisów dokumentu przełoży się na zwiększenie zaangażowania społeczności lokalnej w działalność LGD, a tym samym pozytywnie wpłynie na jakość zgłaszanych operacji i wniosków. Planowane działania mają wzbudzić zainteresowanie oraz zachęcić potencjalnych beneficjentów do aplikowania o środki, zwiększając liczbę zrealizowanych inwestycji, a przez to wzmocnić konkurencyjność i atrakcyjność Lokalnej Grupy Działania. Celem działań komunikacyjnych jest ponadto utrwalenie i pogłębienie akceptacji i przychylności mieszkańców obszaru LGD dla realizacji LSR na lata 2016-2022. Podjęte założenia wynikają bezpośrednio z doświadczeń związanych z realizacją poprzedniej strategii (wyniki badań ewaluacyjnych), a także propozycji i uwag zgłaszanych przez uczestników otwartych spotkań informacyjno-konsultacyjnych. W toku analiz oraz dyskusji zidentyfikowano dotychczasowe problemy z komunikacją i promowaniem działalności LGD. Zaproponowany plan komunikacji ma za zadanie zlikwidować dotychczasowe niedostatki komunikacyjne, a także zagwarantować dwustronność przekazu oraz umożliwić pozyskiwanie informacji zwrotnej od mieszkańców. Plan komunikacji dla wdrażania Strategii Rozwoju Lokalnego określa:

- terminy komunikowania się ze społecznością lokalną,
- formy komunikacji,
- grupy docelowe,
- cele i efekty,
- powiązanie z celami i wskaźnikami LSR.

Komunikaty w ramach realizacji Strategii będą tworzone z poszanowaniem poniższych zasad:

- zapewnienie łatwości identyfikacji, dostępności, wiarygodności informacji;
- dostosowanie komunikatu do odbiorców pod względem ilości zawartych informacji, poziomu złożoności, języka przekazu, zakresu informacji; w miarę możliwości unikając specjalistycznego, przez co niezrozumiałego dla wszystkich języka;
- uwzględnienie doboru odpowiednich mediów do danej grupy docelowej;
- dostosowanie odpowiednich narzędzi komunikacji do konkretnych grup docelowych;
- bilansowanie kosztów w stosunku do zamierzonych celów;
- przygotowanie publikacji i materiałów na temat LSR w sposób obrazowy, wiarygodny i oddziaływujący na wyobraźnię odbiorców;
- przekazywanie informacji o LSR w kontekście lokalnym, a nie regionalnym, sprowadzając ich znaczenie do spraw życia codziennego i koncentrując się na aspekcie ludzkim;
- zapewnianie materiałów promocyjno - informacyjnych cechujących się odpowiednią proporcją między elementami wizualnymi (grafika, ilustracje, fotografie) a werbalnymi (tekst);

W ramach ewaluacji działań komunikacyjnych badane będą pośrednie i bezpośrednie konsekwencje prowadzonych działań informacyjno-promocyjnych skierowanych do poszczególnych grup docelowych. Badane będą ilości prowadzonych działań i ich rezultaty. Ostatecznym wskaźnikiem ich skuteczności będzie stopień realizacji podstawowych celów Planu Komunikacji.

Szczegółowy Plan komunikacji dla wdrażania Strategii stanowi zał. nr 5 do niniejszego dokumentu.

X. ZINTEGROWANIE

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na Obszarze Działania Stowarzyszenia „Kraina Sanu” na okres programowania 2014-2020 jest dokumentem spójnym i komplementarnym z wieloma dokumentami planistycznymi. Wszystkie cele Strategii RLKS dokładnie wpisują się w zakres celów zarówno dokumentów o charakterze uniwersalnym np. Strategii Europa 2020 jak i krajowych w tym Strategii Rozwoju Kraju. Cele Strategii RLKS na obszarze działania Stowarzyszenia Kraina Sanu są też zgodne z treścią celów Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 przyjętej uchwałą nr Uchwały Nr XXXVII/697/13 sejmiku województwa podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 26 sierpnia 2013 roku, co powoduje, że przyczynią się do osiągnięcia zakładanych wskaźników tej strategii oraz rozwoju regionu. Działania LSR wpisują się w cel główny obejmujący ”Efektywne wykorzystanie zasobów wewnętrznych i zewnętrznych dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju społeczno- gospodarczego drogą do poprawy jakości życia mieszkańców”. Szczegółowy powiązanie LSR ze Strategią Rozwoju Województwa Podkarpackiego prezentuje poniższa tabela.

Tabela 24 Zintegrowanie ze Strategią Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020

Wybrany Cel Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020	Wybrany Priorytet Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020	Cel strategii LSR
Cel nr 2 Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników: innowacyjności regionu oraz poprawy poziomu życia mieszkańców	Priorytet 2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe Cel: Rozwinięty i efektywnie wykorzystany potencjał kulturowy regionu	Cel 1.5.
	Priorytet 2.3. Społeczeństwo obywatelskie Cel: Wzmocnienie podmiotowości obywateli, rozwój instytucji społeczeństwa obywatelskiego oraz zwiększenie ich wpływu na życie publiczne	Cel 1.2, cel 1.3
	Priorytet 2.4. Włączenie społeczne Cel: Wzrost poziomu adaptacyjności zawodowej i integracji społecznej w regionie	Cel 1.1
	Priorytet 2.6. Sport powszechny Cel: Zwiększenie aktywności ruchowej oraz rozwoju psychofizycznego społeczeństwa	Cel 2.2, cel 2.2, cel.2.3

Źródło: Opracowanie własne

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na Obszarze Działania Stowarzyszenia Kraina Sanu w okresie programowania 2014-2020 zakłada realizację celów strategicznych we współpracy wszystkich sektorów tworzących szeroko rozumiane partnerstwo lokalne. Wszystkie cele szczegółowe realizowane będą w sposób spójny i kompleksowy, z użyciem różnych metod i zaangażowaniem różnych sektorów i partnerów. Działania planowane w ramach poszczególnych celów adresowane są do zidentyfikowanych w diagnozie interesariuszy, odpowiadają na zidentyfikowane w analizie SWOT mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia przeciwdziałając tym zagrożeniom i zapewniając odpowiednią sekwencję interwencji planowanych do przeprowadzenia w ramach realizacji LSR.

Realizacja celów strategicznych została skierowana głównie na ułatwianie różnicowania działalności, zakładanie i rozwój małych przedsiębiorstw, a także tworzenie miejsc pracy ze szczególnym uwzględnieniem osób młodych, których sytuacja została opisana w diagnozie lokalnej oraz w analizie SWOT jako zagrożenie dla rozwoju obszaru LGD.

Ważnym elementem zintegrowania na obszarze LGD zostały uznane działania i operacje mające na celu promocję produktów turystycznych i dziedzictwa kulturowego o charakterze lokalnym i regionalnym.

Strategia zakłada, że realizacja planowanych przedsięwzięć zintegruje społeczność lokalną, w tym między innymi trzy najważniejsze dla obszaru LGD sektory tj. gospodarkę, w tym MŚP, administrację, w tym samorządy gmin oraz mieszkańców i organizacje pozarządowe. Zainicjowane zmiany w obszarze budowania tożsamości lokalnej stanowią istotny element zintegrowania społeczności lokalnej oraz zachęcają do kontynuacji działań w ramach niniejszej LSR.

XI. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Zgodnie z art. 57 pkt 2 i art. 58 pkt 2 w związku z art. 48 ust 1 i 2 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, wystąpiono 22. 11 .2015 r. do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie o uzgodnienie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu dokumentu pod nazwą Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru działania Stowarzyszenia „Kraina Sanu” -Lokalna Grupa Działania obejmującej teren gmin: Adamówka , Jarosław, Kuryłówka, Sieniawa. Wiązownica, Tryńcza.

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska uzgodnił odstąpienie do przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu w/w dokumentu. Biorąc pod uwagę w/w uzgodnienia oraz uwarunkowania określone w art. 49 w/w ustawy Zarząd Stowarzyszenia „Kraina Sanu” - Lokalna Grupa Działania odstąpił od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla dokumentu pod nazwą Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru Stowarzyszenia „Kraina Sanu” -Lokalnej Grupy Działania .Informacja o odstąpieniu od przeprowadzania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko zostanie podana do publicznej wiadomości poprzez zamieszczenie na stronie internetowej LGD www.krainasanu.pl.

Wykaz wykorzystanej literatury

- JaworskiPiotr, *Tworzenie lokalnych strategii rozwoju w okresie programowania 2014-2020*,CGAP
- Poradnik dla Lokalnych Grup Działania w zakresie opracowania Lokalnych Strategii Rozwoju na lata 2014-2020, Warszawa 2015 Wydanie III
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020,
- Raport oddziaływania na środowisko Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 XII 2013r.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 XII 2013r
- Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U.2015 poz. 1570)
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz.U. 2013, poz. 1235 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz.U. 2015, poz. 378)
- Wspólne wytyczne Dyrekcji Generalnych Komisji Europejskiej, AGRI, EMPL, MARE i REGIO, na temat rozwoju kierowanego przez lokalną społeczność w ramach europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (IV 2013).
- Wytyczne do opracowania Lokalnych Strategii Rozwoju na lata 2014-2020. Podręcznik dla LGD. 2014
- Zasady realizacji instrumentu Rozwój lokalny kierowany przez społeczność w Polsce, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, kwiecień 2014

Załączniki

Załącznik Nr 1 Procedury aktualizacji LSR

Procedura aktualizacji Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na Obszarze Funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania Kraina Sanu

1. Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na Obszarze Funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania „Kraina Sanu” może podlegać aktualizacji jeśli:
  - a. Ulegną zmianie granice wyznaczające obszar funkcjonowania LGD np. obszar zostanie zwiększony z powodu przystąpienia do LGD nowych gmin lub zmniejszony z powodu wystąpienia z LGD gmin wchodzących w skład partnerstwa.
  - b. W sytuacji społeczno-gospodarczej na obszarze funkcjonowania LGD zajdą istotne zmiany mające wpływ na wdrażania zaplanowanych przedsięwzięć (operacji) np. sektor gospodarczy nie będzie zainteresowany współpracą z LGD i uzyskaniem wsparcia na rozwój swoich podmiotów.
  - c. W przepisach prawa regulujących zasady wdrażania LSR zajdą istotne zmiany skutkujące koniecznością zmiany zasad wyboru lub finansowania operacji np. zostaną zmienione przepisy prawne dotyczące operacji dla przedsiębiorców itp.
  - d. Nastąpią inne zmiany niemożliwe do przewidzenia w okresie opracowania LSR, mające znaczenie dla wdrażania LSR.
2. Wnioskodawcą (inicjatorem) aktualizacji LSR może być:
  - a. Każdy z członków LGD,
  - b. Społeczność lokalna
  - c. Podmiot zewnętrzny sprawujący nadzór i kontrolę na działaniem LGD oraz wdrażaniem LSR,
  - d. Inny podmiot w uzasadnionych sytuacjach.
3. Aktualizacja LSR może odbywać się nie częściej niż dwa razy do roku, o ile zajdą okoliczności uzasadniające przeprowadzenie aktualizacji.
4. Strategia może podlegać aktualizacji w następujących obszarach:
  - a. Opisowym zawierającym charakterystykę LGD – rozdział I,
  - b. Diagnostycznym – rozdział III
  - c. Planistycznym – rozdział V, w tym podrozdział dotyczący:
    - a) celów strategii,
    - b) przedsięwzięć realizacji celów,
    - c) opisu sposobu realizacji celów.
  - d. Wdrożeniowym – w tym:
    - a) w rozdziale VI dotyczącym opisu sposobu realizacji działań.
    - b) w planie działania (załącznik Nr 3 do LSR)
  - e. Ewaluacyjnym - rozdział XI wraz z załącznikiem opisującym proces monitorowania.
5. Aktualizacja LSR może odbywać się poprzez:
  - a. Dodanie nowych treści (zapisów i uzupełnienie).
  - b. Usunięcie treści zdezaktualizowanych.

6. Proces aktualizacji LSR odbywa się z jak najszerszym udziałem przedstawicieli sektora społecznego, gospodarczego, publicznego oraz mieszkańców obszaru LGD. Zgłaszanie wniosków jest sformalizowane i następuje na formularzu udostępnionym na stronie internetowej LGD oraz w Biurze Stowarzyszenia . Planowane zmiany będą zamieszczane na stronie internetowej LGD. Wszelkie uwagi i propozycje dot. planowanych zmian mogą być zgłoszone do biura LGD za pośrednictwem poczty mailowej lub osobiście w terminie 7 dni kalendarzowych od dnia publikacji.
7. Aktualizacja LSR odbywa się wyłącznie w formie pisemnej w trybie przewidzianym dla jej uchwalenia tj. przez podjęcie uchwały na Walnym Zgromadzeniu Członków LGD.
8. Wszelkie zmiany wprowadzone innym trybem uznawane będą za nieważne.

Formularz zmian LSR Stowarzyszenia „Kraina Sanu” – Lokalnej Grupy Działania	
Obecny zapis:	Proponowany zapis/zmiana.
Cel dokonania zmiany/spodziewane efekty zaproponowanych zmian:	
Autor proponowanych zmian:	
Czy jest Pani/Pan członkiem LGD?	Tak Nie
Czy chciałaby Pani/Pan włączyć się w działania LGD ?	Tak Nie

Załącznik Nr 2 Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu

Podstawą skutecznego wdrażania działań służących osiągnięciu celów Strategii Rozwoju Kierowanego przez Społeczność, zwanej LSR jest dysponowanie wiedzą na temat postępów osiąganych w zakresie wdrażanych kierunków interwencji oraz zdolność do reagowania na pojawiające się różnice pomiędzy przyjętymi założeniami a uzyskiwanymi efektami realizacji kluczowych zadań. LSR opracowana została w sposób partycypacyjny, w

związku z czym warunkiem niezbędnym dla prawidłowej realizacji dokumentu jest możliwie jak najbardziej aktywny udział mieszkańców w procesie oceny postępów z jej wdrażania.

Monitoring oznacza systematyczne i ciągłe zbieranie, analizę i wykorzystywanie informacji o przebiegu wdrażania LSR na potrzeby zarządzania oraz bieżącego podejmowania decyzji. Jest on działaniem towarzyszącym procesowi wdrażania dokumentu – pozwala na sprawdzanie poziomu realizacji kierunków interwencji oraz wskazuje na ewentualną potrzebę podjęcia działań korygujących. Proces monitoringu ma charakter ciągły.

Ewaluacja jest natomiast działaniem analitycznym mającym na celu dostarczenie informacji na temat skuteczności podjętych celów i przedsięwzięć. Pozwala ona na zestawienie wyników realizowanej strategii z zaplanowanymi wskaźnikami. Celem ewaluacji jest wykorzystanie doświadczeń płynących z dotychczasowych działań wdrożeniowych do poprawy przyszłych przedsięwzięć realizacyjnych.

Bieżąca analiza procesu wdrażania i jego efektów oraz zmian w otoczeniu LSR Stowarzyszenia "Kraina Sanu"- LGD będzie realizowana poprzez warsztaty refleksyjne. Podstawowym materiałem będą zestawienia i materiały z procesu realizacji LSR przygotowane przez pracowników LGD. Warsztaty będą przeprowadzane na początku każdego roku kalendarzowego. Ewaluacja LSR będzie przeprowadzona zgodnie z wytyczną nr 5/3/2017 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach PROW na lata 2014-2020

Poziom organizacyjny:

Lokalna Strategia Rozwoju proponuje cele i przedsięwzięcia, które stanowią wyzwania dla całej społeczności obszaru LGD – władz samorządowych, jednostek gminnych, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, mieszkańców, a także partnerów zewnętrznych. Wdrażanie LSR wymaga ścisłej koordynacji i współpracy pomiędzy zainteresowanymi stronami. Stąd też efektywność realizacji celów wyodrębnionych w dokumencie w dużej mierze będzie zależała od komórki odpowiedzialnej za nadzór nad monitoringiem i ewaluacją Strategii.

W przypadku LGD, komórką taką jest Komisja Rewizyjna, czyli organ kontrolujący działalność Stowarzyszenia. Organem pomocniczym, wykonującym czynności techniczne związane z procesem monitoringu jest natomiast Biuro LGD.

Do zadań Biura LGD należeć będzie w szczególności:

- organizacja co najmniej 5 godzinnych warsztatów na temat działań LGD jak i realizacji LSR za miniony rok kalendarzowy
- zbieranie informacji zwrotnych o odbiorze realizacji LSR i działań LGD
- przygotowanie zestawień dostępnych danych za badany okres i przekazanie ich uczestnikom warsztatów
- pomiar efektywności i zasięgu oddziaływania podejmowanych działań komunikacyjnych,
- analiza stopnia realizacji celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR,
- badanie zgodności realizowanych projektów z harmonogramem określonym w LSR,
- badanie zgodności i wysokości wydatkowania środków finansowych z przyznanego budżetu na poszczególne przedsięwzięcia,
- zbieranie danych na temat jakości świadczonego doradztwa oraz organizowanych przedsięwzięć z zakresu animacji lokalnej,
- zbieranie danych dotyczących działalności organów stowarzyszenia,
- przygotowywanie okresowych (kwartalnych) sprawozdań z realizacji LSR.

Przynajmniej raz w roku, na podstawie analizy raportów i materiałów przedstawianych przez podmioty wdrażające przedsięwzięcia Biuro LGD, sporządza raport ewaluacyjny, w oparciu o kryteria efektywności, trwałości, trafności oraz skuteczności analizowanych poziomów wdrażania LSR. Wszyscy partnerzy realizujący zadania zdefiniowane w LSR będą poproszeni o aktywną współpracę Biurem LGD. Przyczyni się to do lepszej organizacji oraz realnego monitorowania wdrażania dokumentu.

Poziom merytoryczny:

Na poziomie merytorycznym ważną rolę przypisuje się Zarządowi LGD, który będzie wsparciem merytorycznym dla Biura LGD. Jego zadaniem jest przede wszystkim nadzór nad zadaniami monitorującymi prowadzonymi przez Biuro.

Poziom społeczny:

Poziom społeczny dotyczy wzmacniania spójności i integralności społecznej obszaru LGD, a także upowszechniania zapisów LSR wśród mieszkańców i pozyskiwania beneficjentów dla realizacji zdefiniowanych w niej kierunków interwencji.

Głównym adresatem zapisów dokumentu są mieszkańcy gmin obszaru LGD oraz potencjalni partnerzy oraz beneficjenci, a w szczególności:

- władze gminne, radni, pracownicy urzędów gmin z obszaru LGD i jednostek gminnych,
- organizacje pozarządowe, grupy nieformalne i inicjatywy społeczne,
- przedsiębiorcy, przedstawiciele sektora gospodarczego, instytucje otoczenia biznesu, instytucje szkoleniowe z regionu,
- mieszkańcy, w tym przedstawiciele grup defaworyzowanych.

W celu upowszechnienia treści LSR oraz zasad, kryteriów i procedur związanych z realizacją przedsięwzięć zaplanowano szereg działań przedstawionych w planie komunikacji.

W latach 2020-2022 Stowarzyszenie „Kraina Sanu” – LGD za pomocą zewnętrznych ewaluatorów przeprowadzi ewaluację zewnętrzną.

Zaplanowane w LSR działania dotyczące monitoringu i ewaluacji (w tym przede wszystkim metody zbierania oraz analizy i oceny danych) zostały rozpisane w ujęciu tabelarycznym

Proces realizacji monitoringu:

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
stopień realizacji celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR	Biuro LGD	<ul style="list-style-type: none"> ankiety beneficjentów, sprawozdania beneficjentów, rejestr danych LGD	każdy kwartał (okres objęty pomiarem: kwartał poprzedzający)	stopień realizacji wskaźników oraz zgodność osiągniętych wskaźników z planem działania
budżet LGD	Biuro LGD	<ul style="list-style-type: none"> rejestr danych LGD	każdy kwartał (okres objęty pomiarem: kwartał poprzedzający)	Stopień wykorzystania środków finansowych w odniesieniu do środków zakontraktowanych
zasięg działań komunikacyjnych	Biuro LGD	<ul style="list-style-type: none"> licznik odwiedzin strony internetowej LGD, licznik wyświetleń artykułów listy obecności ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD, ankiety on-line wypełnione przez beneficjentów,	każdy kwartał (okres objęty pomiarem: kwartał poprzedzający)	Skuteczność przekazywania/uzyskiwania informacji na temat działalności LGD.
poziom doradztwa świadczonego przez pracowników Biura LGD	Biuro LGD	<ul style="list-style-type: none"> anonimowe ankiety od beneficjentów dotyczące poziomu świadczonego doradztwa	każdy kwartał (okres objęty pomiarem: kwartał poprzedzający)	Ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problemów, efektywność świadczonego doradztwa
jakość przedsięwzięć dotyczących animacji lokalnej	Biuro LGD	<ul style="list-style-type: none"> ankiety monitorujące przedsięwzięcia związane z animacją lokalną,	każdy kwartał (okres objęty pomiarem: kwartał poprzedzający)	Ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problemów,
działalność organów stowarzyszenia	Biuro LGD	<ul style="list-style-type: none"> rejestr danych LGD, rejestr współpracy	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	ocena działalności organów stowarzyszenia

poziom współpracy z innymi organizacjami i podmiotami, w ramach zaplanowanych projektów współpracy	Biuro LGD	<ul style="list-style-type: none"> rejestr współpracy 	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	ocena współpracy z innymi organizacjami i podmiotami, w tym stopień realizacji zaplanowanych projektów współpracy
--	-----------	--	---	---

Proces realizacji ewaluacji:

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
stopień realizacji celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR	Komisja Rewizyjna	<ul style="list-style-type: none"> ankiety beneficjentów, sprawozdania beneficjentów, rejestr danych LGD, sprawozdania kwartalne Biura LGD. 	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	<p>Skuteczność: Ocena celowości i trafności założeń realizowanych w ramach LSR. Określenie stopnia realizacji poszczególnych celów. Użyteczność: Określenie stopnia zaspokojenia potrzeb beneficjentów w wyniku osiągnięcia rezultatów podejmowanych przedsięwzięć.</p>
wpływ realizacji LSR na rozwój społeczny i gospodarczy obszaru LGD	Komisja Rewizyjna	<ul style="list-style-type: none"> rejestr danych LGD, ankiety beneficjentów, sprawozdania kwartalne Biura LGD. 	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	<p>Trafność: globalny wpływ działań LGD na procesy rozwojowe zachodzące na terenie gmin tworzących LGD, ocena stopnia, w jakim przyjęte założenia LSR odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym projektem i/lub realnym potrzebom beneficjentów Trwałość: ocena, czy pozytywne efekty przedsięwzięć mogą trwać po zakończeniu realizacji LSR</p>
harmonogram	Komisja Rewizyjna	<ul style="list-style-type: none"> rejestr danych LGD, 	ocena roczna	Ocena zgodności ogłaszanych i

rzeczowo-finansowy LSR		<ul style="list-style-type: none"> • sprawozdania kwartalne Biura LGD. 	(dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	realizowanych projektów z harmonogramem określonym w LSR
budżet LSR	Komisja Rewizyjna	<ul style="list-style-type: none"> • rejestr danych LGD, • sprawozdania kwartalne Biura LGD. 	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	Ocena zgodności i wysokości wydatkowania środków finansowych z przyznanego budżetu na poszczególne przedsięwzięcia
skuteczność promocji i aktywizacji społeczności lokalnej	Komisja Rewizyjna	<ul style="list-style-type: none"> • sprawozdania kwartalne Biura LGD. 	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	Skuteczność: Ocena skuteczności promocji LGD oraz działań wdrażanych w ramach LSR, mierzona, jako liczba osób, które uzyskały informację na temat LGD oraz skuteczność animacji społeczności.
działalność LGD (pracownicy i funkcjonowanie biura)	Komisja Rewizyjna	<ul style="list-style-type: none"> • badania ankietowe, opinie beneficjentów, • rozmowy z mieszkańcami podczas otwartych spotkań konsultacyjnych, • sprawozdania kwartalne Biura LGD. 	ocena roczna (dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego)	Efektywność: ocena poprawności działalności prowadzonej przez LGD Skuteczność: realizowanych zadań w odniesieniu do założeń LSR oraz poniesionych nakładów)
bieżąca analiza procesu wdrażania i jego efektów oraz zmian w otoczeniu LSR	Biuro LGD	<ul style="list-style-type: none"> • prowadzenie warsztatów refleksyjnych • zbieranie informacji zwrotnej o odbiorze realizacji i działań LGD 	Ocena roczna (dokonywana na początku każdego roku kalendarzowego)	Efektywność: ocena poprawności działalności prowadzonej przez LGD Skuteczność : realizowanych zadań w odniesieniu do założeń LSR

Załącznik Nr 3 Plan działania osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu

CEL OGÓLNY nr1	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2023			RAZEM 2016-2023		Program	Podziałani e/zakres Programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Cel szczegółowy 1												PROW		
Przedsięwzięcie 1.1.1	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	8 szt.	50	800 000	7 szt.	100	700 000	0	100	0	15 szt.	1 500 000	PROW	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 1.1.2	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	4 szt.	50	600 000	4 szt.	100	600 000	0	100	0	4 szt.	1200 000	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 1				1 400 000			1 300 000			0		2 700 000		

Cel szczegółowy 2													PROW	
Przedsię wzięcie 1.2.1	Liczba nowych / przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	3 szt.	50	1 105 000	3 szt.	100	1 105 000	0	100	0	6 szt.	2 210 000	PROW	Realizacja LSR
Przedsię wzięcie 1.2.2	Liczba nowych /przebudowa nych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	1 szt.	100	100 000	0	100	0	0	100	0	1 szt.	100 000	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 2				1 205 000			1 105 000			0		2 310 000		
Cel szczegółowy 3													PROW	
Przedsię wzięcie 1.3.1	Liczba wydarzeń/imprez adresowanych do mieszkańców	3 szt.	50	12 000	3 szt.	100	12 000	0	100	0	6 szt.	24 000	PROW	Aktywizacja
Razem cel szczegółowy 3				12 000			12 000			0		24 000		
Cel szczegółowy 4													PROW	
Przedsię wzięcie 1.4.1	Liczba spotkań/wydarzeń	1 szt.	50	15000	1 szt.	100	15000	0	100	0	2 szt.	30 000	PROW	Aktywizacja

Przedsięwzięcie 1.4.2	Liczba Szkoleń	3 szt.	50	7 000	4 szt.	100	7 000	0	100	0	7 szt.	14 000	PROW	Koszty bieżące
Przedsięwzięcie 1.4.3	Liczba szkoleń	3 szt.	50	7 000	4 szt.	100	7 000	0	100	0	7 szt.	14 000	PROW	Koszty bieżące
Przedsięwzięcie 1.4.4	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	50 szt.	50	457 333	40 szt.	90	514 500	10 szt.	100	228 667	100 szt.	1 200 500	PROW	Koszty bieżące
Przedsięwzięcie 1.4.5	Liczba szkoleń	1 szt.	100	1 500	0	100	0	0	100	0	1 szt.	1 500	PROW	aktywizacja
Przedsięwzięcie 1.4.6	Liczba zrealizowanych projektów współpracy międzynarodowej	1 szt.	100	40 000	0	100	0	0	100	0	1 szt.	40 000	PROW	Projekty współpracy
Przedsięwzięcie 1.4.7	Liczba zrealizowanych projektów współpracy międzyregionalnej	1 szt.	100	230 000	0	100	0	0	100	0	1 szt.	230 000	PROW	Projekty współpracy
Razem cel szczegółowy 4				757 833			543500			228 667		1 530 000		
Cel szczegółowy 5													PROW	
Przedsięwzięcie 1.5.1.	Liczba opracowanych materiałów, gndzetów, promocyjnych	900 szt.	50	10 500	900 szt.	100	10500	0	100	0	1800 szt.	21000	PROW	aktywizacja

Przedsięwzięcie 1.5.2	Liczba operacji	3 szt.	50	45 000	3 szt.	50	45 000	0	100	0	6 szt.	90 000	PROW	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 1.5.3	Liczba operacji	3 szt.	50	150 000	3 szt.	100	150 000	0	100	0	6 szt.	300 000	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy nr 5				205 500			205 500			0		411 000		
Razem LSR				3 580 333			3 166 000			228 667		6 975 000		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW													% budżetu poddziałania realizacja LSR	
										2 700 000,00 PLN	50%			

Załącznik Nr 4 Budżet LSR

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na Obszarze Działania Stowarzyszenia Kraina Sanu jest strategią jednofundusową. Środki na jej realizację w głównej mierze opierają się na funduszach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz środkach stanowiących wkład własny podmiotów ubiegających się o wsparcie. Budżet LSR na okres wdrażania 2016-2020 przedstawia poniższe zestawienie.

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)					
	PROW	RPO		PO RYBY	Fundusz wiodący	Razem EFSI
		EFS	EFRR			
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	5 400 000	0,00	0,00	0,00		5 400 000
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	270 000			0,00		270 000
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	1 228 500	0,00	0,00	0,00	0,00	1 228 500
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	76 500	0,00	0,00	0,00	0,00	76 500
Razem	6 975 000	0,00	0,00	0,00	0,00	6 975 000

Wydatki na realizację przedsięwzięć prowadzących do osiągnięcia poszczególnych celów prezentuje poniżej zamieszczone zestawienie:

Numer celu szczegółowego	Koszt realizacji celu w PLN	Treść celu szczegółowego
Nr 1	2 700 000	Różnicowania działalności, zakładanie i rozwój małych przedsiębiorstw i tworzenie nowych miejsc pracy
Nr 2	2 310 000	Zrównoważony rozwój infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich
Nr 3	24 000	Przeciwdziałanie skutkom zmian klimatycznych, ochrona powietrza i rozwój gospodarki niskoemisyjnej na obszarze działania LGD
Nr 4	1 530 000	Budowanie społeczeństwa obywatelskiego oraz tożsamości lokalnej
Nr 5	411 000	Rozwój i promocja turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD
Razem	6 975 000	

Wśród przedsięwzięć LSR na lata 2014-2020 planowane są działania, którymi mogą być potencjalne jednostki samorządu terytorialnego. Budżet LSR zakłada taką możliwość, co przedstawia zestawienie na kolejnej stronie.

PLAN FINANSOWY W ZAKRESIE PODDZIAŁANIA 19.2 PROW 2014-2020				
	Wkład EFRROW (PLN)	Budżet państwa (PLN)	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych (PLN)	RAZEM (PLN)
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	1 966 167	1 123 833		3 090 000
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	1 469 853		840 147	2 310 000
RAZEM (PLN)	3 436 020	1 123 833	840 147	5 400 000

Załącznik Nr 5 Szczegółowy Plan Komunikacji

Działania komunikacyjne, odpowiadające im środki przekazu oraz zidentyfikowani adresaci poszczególnych działań komunikacyjnych:				
Termin	Cel komunikacji	Nazwa działania komunikacyjnego	Adresaci działania komunikacyjnego (grupy docelowe)	Środki przekazu
I połowa 2016 r.	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o głównych celach, zasadach przyznawania dofinansowania oraz typach operacji, które będą miały największe szanse wsparcia z budżetu LSR.	Kampania informacyjna nt. głównych założeń LSR na lata 2016-2020	wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe i mieszkańcy obszaru LGD (w tym także przedstawiciele grup defaworyzowanych)	<ul style="list-style-type: none"> rozsyłanie informacji pocztą elektroniczną bezpłatne doradztwo świadczone w biurze informacje na oficjalnej stronie internetowej LGD informacje na oficjalnych stronach internetowych gmin obszaru LGD, ogłoszenia na portalach społecznościowych(Facebook) ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych (urzędy, GOK),

I połowa 2016 r.	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o głównych zasadach interpretacji poszczególnych kryteriów oceny używanych przez Radę LGD (zwłaszcza kryteriów jakościowych)	Kampania informacyjna nt. zasad oceniania i wyboru operacji przez LGD	wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe i mieszkańcy obszaru	<ul style="list-style-type: none"> • rozsyłanie informacją pocztą elektroniczną • informacje na oficjalnej stronie internetowej LGD • informacje na oficjalnych stronach internetowych gmin obszaru LGD, • organizacja spotkań informacyjno-konsultacyjnych w każdej z gmin obszaru LGD – odrębne spotkania dla każdego z celów szczegółowych LSR
I połowa 2016 r./ do końca realizacji LSR	Wspieranie beneficjentów LSR w realizacji projektów.	Informowanie na temat warunków i sposobów realizacji i rozliczania projektów	Beneficjenci oraz projektodawcy	<ul style="list-style-type: none"> • spotkania, szkolenia, doradztwo indywidualne • dyżur w siedzibie LGD
I połowa 2017 r. (i w każdym kolejnym roku)	Aktywizacja potencjalnych uczestników projektów (odbiorców projektów), w tym przedstawicieli grup defaworyzowanych	<p>Informacja na temat możliwości włączenia się do realizowanych projektów oraz potencjalnych korzyści</p> <p>Informacja na temat możliwości samozatrudnienia, bądź objęcia działaniem</p>	mieszkańcy obszaru, przedstawiciele grup defaworyzowanych, wskazanych w LSR (m.in. długotrwale bezrobotni, osoby młode oraz osoby w wieku 55+ pozostające bez pracy, osoby zagrożone wykluczeniem	<p>Do mieszkańców:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozsyłanie informacją pocztą elektroniczną • informacje na oficjalnej stronie internetowej LGD • informacje na oficjalnych stronach internetowych gmin obszaru LGD, • ogłoszenia w siedzibach

		kwalitykacyjnym w ramach realizowanych projektów	społecznym)	instytucji publicznych (urzędy, GOK), Grupy defaworyzowane: <ul style="list-style-type: none"> • bezpośredni kontakt przez pracowników OPS i PUP, • informacje na oficjalnej stronie internetowej LGD • informacje na oficjalnych stronach internetowych gmin obszaru LGD,
I połowa 2018 r. (i w kolejnych latach zgodnie z planem działania)	Zapewnianie szerokiej akceptacji społecznej dla działań rozwojowych i kierunków rozwojowych realizowanych przy pomocy LSR.	Prezentacja projektów realizowanych i zrealizowanych	Mieszkańcy obszaru LGD (w tym potencjalni wnioskodawcy i beneficjenci)	<ul style="list-style-type: none"> • publikacja dobrych praktyk projektowych • promocja skutecznych działań na oficjalnej stronie internetowej LGD oraz na stronach gmin tworzących obszar LGD, • artykuł w biuletynie LGD, • organizacja spotkań informacyjno-konsultacyjnych w każdej z gmin obszaru LGD
II połowa 2018 r. (+ po określeniu planu działania dopisane zostaną terminy)	Uzyskanie informacji zwrotnej nt. oceny jakości świadczonego doradztwa beneficjentom przez LGD	Badanie opinii i satysfakcji beneficjentów	Beneficjenci	<ul style="list-style-type: none"> • Ankiety badające jakość udzielonego doradztwa

odpowiadające tamtejszym zapisom)				
---	--	--	--	--

Analiza efektywności zastosowanych działań komunikacyjnych i środków przekazu:

Zastosowane w planie komunikacji działania oraz wykorzystane środki przekazu podlegać będą cyklicznym badaniom przynoszonych efektów oraz – związanej z nimi – racjonalności budżetowej. Dodatkowo większość zaplanowanych narzędzi komunikacji przewiduje otrzymanie informacji zwrotnej lub aktywny udział mieszkańców. Regularnie prowadzona ocena przedstawiana będzie w formie publikacji zestawień (okresowych i rocznych) na oficjalnej stronie LGD. W przypadku stwierdzenia, że któreś z działań komunikacyjnych nie przynosi pożądanych efektów, przewiduje się zastosowanie planu naprawczego. Polegać on będzie na modyfikacji dotychczasowych praktyk komunikacyjnych lub zastąpieniu ich nowymi, które w ocenie LGD będą bardziej odpowiednie dla osiągnięcia wyznaczonych celów. Przed wprowadzeniem każdej modyfikacji w ramach planu naprawczego przewiduje się zarówno poinformowanie odbiorców planu komunikacyjnego (za pomocą newslettera, stron internetowych oraz portali społecznościowych), jak i konsultowanie propozycji z mieszkańcami, beneficjentami oraz grupami docelowymi – za pomocą ankiet oraz podczas otwartych spotkań konsultacyjnych.

Opis wniosków/opinii zebranych podczas działań komunikacyjnych, sposobu ich wykorzystania w procesie realizacji:

Plan komunikacji przewiduje działania dotyczące zbieranie informacji o funkcjonowaniu LGD oraz poziomu zadowolenia z realizacji LSR. W przypadku stwierdzenia niezadowolenia z metod wdrażania LSR oraz nieprzychylności wobec braku działań podejmowanych przez LGD konieczne będzie wdrożenie środków zaradczych. Przewiduje się wśród nich przede wszystkim: organizację spotkań przedstawicieli LGD z mieszkańcami i beneficjentami oraz przeprowadzenie badań ankietowych, a także przyjmowanie uwag bezpośrednio w Biurze LGD. Po zebraniu opinii i wysłuchaniu uwag LGD będzie zobowiązana do odniesienia się do otrzymanych informacji zwrotnych, przygotowanie propozycji zmian zawartych w aktualizacji LSR oraz ponowne skonsultowanie ich (tymi samymi metodami) ze społecznością lokalną.